30 EKİM 1961 SAYI : 383

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Apaydın - Başgil - Gedik - Evliyaoğlu

GEMİNİN KAPTANLARI II

Hükümet için çalışmala

FİYATI 1 LİRA

ŞİDDETLİ
BAŞ
AĞRILARINA
KARŞI
GRİPİN
başarı ile kullanılır!
BAŞ VE DİŞ
NEZLE
GRİP
GRİPİN
KİNİNLİ
GRİPİN
GRİPİN
4-29
GRİPİN 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 8, Cilt: XXII. Sayı 383

Yazı İşleri:

Rüzgârlı Sokak No: 15

Tel: *11 89 92 — 10 61 96*

P. E. 588 Ankara

*

İdare :

Rüzgârh Sokak No: 15

Rüzgârlı Matbaa

Tel : 11 52 21

*

Başyazar

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü

Mübin TOKER

*

Yazı **İ***şlerini fiilen idare eden Mesul Yazıişleri Müdürü*

Kurtul ALTUĞ

Karikatür:

TURHAN

*

Fotoğraf :

Hüseyin EZER

Associated Press

Türk Haberler Ajansı

*

Klişe.

Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları:

3 aylık	**(12 nüsha)**	**: 10.00 lira**
6 aylık	**(25 nüsha)**	**: 20.00 lira**
1 senelik	**(52 nüsha)**	**40.00 lira**

İlân şartları :

Santimi: 20 lira

3 renkli arka kapak: 1.500 TL.

İlân işleri:

Telefon : 11 52 21

Dizildiği ***yer :***

Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer :

Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

FİYATI: 1 LİRA

Basıldığı tarih: 29.10.1961

Kapak resmimiz

Şaşkın Kaptanlar

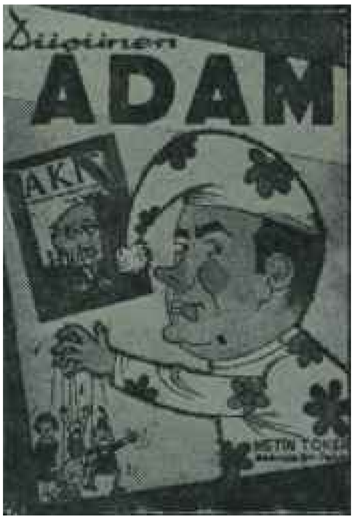
Kovadis?

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bu hafta, Okuyucu Mektupları sütunlarından birinde sevimli bir kaç satır bulacaksınız. AKİS'in son sayısını okuduktan sonra bir okuyucumuz, hislerini ifade için kalemi eline almış. "Seçimi kaybettik ama, AKİS'i kazandık" diyor.

İhtilâlden bu yana AKİS'in hırçınlaşmış olduğu, eski ince, alaycı, zarif havasını kaybettiği yaygın bulunduğunu bildiğimiz bir inançtır. Böyle bir inancın belirmesi bizi üzmemiş değildir. Ama çâresizlik, bir tedbir almamıza mani olmuştur. Memleketin siyasi dengesinde vukua gelen değişiklik, AKİS hakkındaki kıymet hükümlerinde ister istemez fark yaratmıştır. AKİS'in havasının değişmiş olduğu söylenebilir. Ama sanırız, söylenemeyecek olan, AKİS'in savunduğa fikirlerde değişiklik olduğudur. Bu fikirleri. İhtilâl sonrasının dalgalı ortamı içinde daha başarılı, hoş, sevimli zamanın da savunabilmemiz belki mümkündü. Belki bunu yapamamış olmamız, katı görünmemiz bizim kusurumuzu teşkil etmiştir. Hatta zaman zaman hislerimize kapılmış bulunmamız da imkânsız değildir. Ama 27 Mayıs sabahından 15 Ekim sabahına, bu mecmuanın bir tek hedefi olmuştur: Demokratik, serbest bir seçimin yapılmasını güçleştirmemek. O yoldaki adımların nasıl tereddütlü olduğunu, bu tereddütlü adımlara dahi ne çelmeler takıldığım, İhtilâlin yanında görünenlerin, hatta İhtilâlin içinde bulunanların İhtilâli başka istikamete sürükleme gayretlerini Herde tarih yazacaktır. Bin taraftan gelen anaforların girdabında AKİS'in, haber verme ve fikir söyleme görevini yerine getirirken eski ince, alaycı, zarif havasını zaman zaman kaybetmiş olmasını mahzur görmek lâzımdır.

Seviyeli hücumlar

Bu *düşüneni...*

C.H.P. ni sanki iktidarda oymuş gibi yıpratma kampanyası içinde AKİS'in belli başlı hedeflerden biri olarak seçilmiş bulunduğu bir gerçektir. Memleketin sağlam kuvvetlerinin, C.H.P. ne bugün hakim idareci takımının ve bütün o "Bir Kısım Basın" gibi bu mecmuanın savunduğu zihniyete karşı olanlar "Eşeğini dövemeyen semerini döver" şark atasözünün imanlı tatbikçileri olmuşlardır. Koca bir partiyi, C.H.P. ni, birbuçuk yıl içinde bu kadar yıpratmış gayretlerin AKİSİ hiç yıpratamayacakları nasıl düşünülebilir? Bir gerçek dalma ortada kalacaktır: Hiç bir devirde,bir iktidara karşı olanlar o iktidarın yanında bulunanlara, Milli Birlik İdaresi altında olduğundan daha rahatça, daha serbestce ve daha fütursuzca tecavüz edememişlerdir. Devam ettirilen demagoji kampanyasının, iftira kampanyasının, yalan kampanyasının ve küfür kampanyasının ölçüsüne D. P. muhaliflerinin en azılısı D. P. devrinin en müsamahalı günlerinde varamamıştır, varmamıştır. Hürriyetsizlik içindeki mücadelenin güçlükleri ile hürriyet içindeki mücadelenin, lüksü yanyana getirilirse o ateş altında sağlam kalınmış olmasını ciddi basan saymak lâzımda.

Banlar, mecmua hakkındaki dostane tenkitlere karşı ileri sürülen bahaneler değildir. Bunlar, geçen bir yıl İçinde mecmuanın eski ince, alaycı, zarif havasının kaybolduğa intibaının uyanmasında, bizim kendi kusurlarımızın yanında rol oynayan unsurlardır. Kusurlarımızı bizim inkâr etmemiz hata, o unsurları sizin hiç kaale almamanız insafsızlılık olur.

Şimdi temennimiz, yeni bir intibaın, eski AKİS'in tekrar bulunduğu intibaının her geçen gün daha çok AKİS okuyucusunda belirmesidir. Azmimiz ise, bunu temin etmekten ibarettir.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XXII, Sayı: 383

AKİS

HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

30 EKİM 1961

YURTTA OLUP BİTENLER

Komutanlar Mecliste seçimi tâkip ediyorlar
Demokrasimizin Yüksek Nezaret Heyeti

Millet

Masal *(Devam)*

...ve kötü dev, şişeden dışarı fırladığında yeniden takındığı tehdit edici tavırların dozunu süratle arttırdı. Şişenin içindeyken pes perdeden söylediği "İntikam", "Ölüm", "Sehpa", "Hayırsızada" sözlerini şimdi açıktan söylüyor, batta bu plânlarını tatbik etmenin hazırlıklarını yapıyordu. Bütün kini ve nefreti kahraman gence, gün görmüş ihtiyara ve onların temsil ettikleri fikirlereydi. Zira dev biliyordu ki o fikirler muzaffer olduğu gün, kendisi eli kolu serbest dolaşsa bile hiç kimse korkmayacak, ürkmeyecek, hatta dönüp te bakmayacaktı bile. Hurafe, yerini realiteye terketmiş, devde tevehhüm edilen mucize kudretinin sıfır olduğu anlaşılmış bulunacakta.

Devin homurtularının doğurduğu ilk şaşkınlık geçer geçmez, hatıra bir çare geldi. Bundan bir süre evvel, başka diyardan bir mütehassıs getirilmişti: Mister Referandum! Mister Referandum, elinden gelen gayreti göstermiş, köy içindeki karışıklıkların bir kısmını önlemişti. Gerçi kötü devin taraftarları zavallı adama olmayacak tuzaklar, pusular kurmuşlar, onun saflığından faydalanmaya çalışmışlar, onun temiz niyetlerini kirli göstermeye çalışmışlardı. Ama Mister Referandum sonda başarı kazanmış, doğru yolu işaret etmiş, sonra da memleketine dönmüştü. Madem ki durum yeniden karışmıştı, gene yabancı diyarlardan bir mütehassıs getirtmek kabil olmaz mıydı?

Mütehassıs, yardımcısıyla birlikte süratle çıkageldi. Aman efendim, adamın bir ikna kuvveti vardı, bir ikna kuvveti.. Daha görünmesiyle birlikte bütün saçma fikirler kafalardan uçup gidiyor, herkes sâdece iyilikten, hoşluktan bahsediyor, en inatçı geçinenler inatlarını terkediyor, hep beraber çalışılacağı hususunda yeminler ediyor, imzalar basıyordu. Mütehassıs ile yardımcısının geldiğini duyar duymaz kötü dev de homurtusunu kesti ve bir köşeye saklandı. Ancak, onun niyeti iyi olmaktan uzaktı. Şu sırada sesini çıkarmaz, varlığını unutturursa tehlike geçtiğinde birden ortaya çıkacak ve köyü gafil avlayacaktı. Devin bilmediği, onun bu fikrini mütehassısın da, yardımcısının da bildiğiydi.

Mütehassısın adı Mister Thompson, yardımcısının adı Mister Sten idi.

Haftanın içinden

Eğer İbret Alınsaydı ...

Metin TOKER

Bir yıl içinde üçüncü defadır ki, oturduğum köşeden, aşağıda kaynaşan bir insan kalabalığına baktım. İlk ikisinde köşem, Yassıadanın jimnastikhaneden bozma o meşhur duruşma salonunun dinleyicilere ayrılmış sıralarında bir yerdi. Bu sefer, Türkiye Büyük Millet Meclisinin gösterişli toplantı salonunun Basın Locasındayım. Yassıada duruşmalarının başladığı gün, sanık sandalyalarında oturanların on yıl önce, Meclisten içeri ilk girişlerini hatırlamıştım. Yassıada duruşmalarının tamamlandığı gün, bir buçuk ay sonra İkinci Cumhuriyetin ilk Meclisinin açılışında milli iradenin temsilcileri olarak yemin edecekleri düşünmüştüm. Şimdi, onları seyrederken, aklım gayrıihtiyari Marmaranın o kuru ve sevimsiz adasına gidiyor. Acaba tarih, bir defa daha, tekerrürden mi ibaret kalacak?

27 Mayıs, adına Türkiye denilen madalyonun bir yüzünü en açık şekilde göstermiştir: Memleketin sağlam kuvvetlerinin arzuladıkları istikametin dışında bir idarenin, bu topraklar üzerinde devamına imkân yoktur. Yassıadada ben, bunu farketmemiş, kabul etmemiş olanları hazin akibetleriyle başbaşa gördüm. 15 Ekim, madalyonun öteki yüzünü gösterdi: Ama, millet ekseriyetini kendi tarafına çekmeden de, bu topraklar üzerinde bir idare kurmak kabil değildir. İşte şu, hemen önümdeki sırada oturan C. H. P. grubunun hacmi bunun delilini teşkil ediyor. Sanılırdı ki, ümit olunurdu ki memleketin sağlam kuvvetleri madalyonun bu yüzünü, millet ekseriyeti öteki yüzünü görebilecektir. Gördükten sonra da memleketin sağlam kuvvetleri kütleyi daha memnun edici bir idare kuracaklar, millet ekseriyeti memleketin sağlam kuvvetlerini daha fazla sağduyu göstererek destekleyecektir. İki taraf da, anlaşılıyor ki, bu başarıyı kazanamamış, dengeyi kuramamıştır. "Oy kaygısı taşımıyorum" diye girişilen icraat İhtilâli, oya en ziyade muhtaç olduğu saatte oysuz bırakmıştır. İhtilâlin bitmesini hararetle arzulayan kütleler ise, bunun hangi istikamette oy kullanmakla gerçekleşebileceğini görmemiş, gündelik endişeler ve onların yanında, tahrik edilen geri, iptidai, kaba hisler üste çıkmıştır. Bu muvazenesizliği, milletin temsilcileri sıfatıyla memleketin dört köşesinden başkente gelmiş yeni ekip düzeltebilecek mi?

Memleketin sağlam kuvvetleriyle millet ekseriyetinin bağdaşamayacağı peşin hükmü içinde, bunların birine dayanıp ötekini bertaraf etmeye kalkışmak düşülebilecek hataların en büyüğüdür. Sâdece en büyüğü değil. Aynı zamanda, en tehlikelisi de.. Bu, Türk toplumu içinde kapanmaz bir uçurum yaratır. Bırakınız ki 15 Ekim günü iki cepheden biri kesin galibiyet kazanamamıştır, **ama** kazanmış olsaydı bile bunu galiplerin mağlûplar üzerinde her tasarrufa hakları bulunduğu yolunda tefsir etmemek gerekecekti. Zira Türkiye bir arabadır ki, onu mutlaka iki atla çekmeye mecburuz. Atlar tepişirse, araba yerinde sayar. Üstelik, böyle bir kavga için de, ortada ciddi sebep mevcut değildir.

Memleketin sağlam kuvvetleri, 15 Ekimin neticesini kendi fikirlerinin, tek kelimeyle Atatürkçülüğün **mağlûbiyeti sayarlarsa haksızlık ederler. Yani millet, memnun olduğu bir idare altında seçime sokulmuştur da oldukça geniş kütleler buna rağmen mi, o idare Atatürkçüdür diye, başka istikamette oy kullanmıştır? Bunu ileri sürmek, bir takım gerçeklere gözü kapamak olur. C. H. P. 1957'de bugünkünden ne daha az Atatürkçüydü, ne daha fazla. Ama 1957'de D. P. ye karşı C. H. P. ni tutan bir takım bölgelerde seçmen, 1961 yılında karşı kuvvetlerin kucağına düşmüştür. Bunun sebebi, arada başka unsurların siyasi dengeyi bozmuş olmasından ibarettir.**

Bunun yanında, 15 Ekim günü beliren bir oy çokluğunu milletin 27 Mayısı reddettiği mânasına almalı ve o hareketi hiç olmamış hale sokacak tasarruflarda bulunmaya kalkışmak daha da büyük basiretsizliktir. Bir takım milletvekillerine, bir takım senatörlere bakıyorum. Yüzlerinin ifadesi tanıdık ifadeler, hareketleri aşina hareketler. Giriyorlar, sıkıyorlar, kulaklara taktikler fısıldıyorlar, küçük manevralar kazılıyorlar, kulis yapıyorlar. Basit, geçici zaferler peşindeler. Bir takım başkanlıklara kendi adamlarını oturtabilirlerse, hareket serbestliği sağlayabilecekleri kanaatindeler. Bir partizan idareyi yeniden kurabilirlerse, fütursuz davranabileceklerini sanıyorlar. Böyle taşlardan kurulmuş ve on yılın sonunda gözlere muhteşem görünen bir âbidenin bir fiskede nasıl yıkılıverdiğini bunlar, yakınları ya da vekilleri oldukları Yassıada müşterilerinden sormalıdırlar. Bir belirli zihniyetin şampiyonunu, bu zihniyetin 15 Ekim günü sandıktan galip çıktığına inanarak devletin başına getirme gayretlerinde uğradıkları hezimeti aynı yolda ısrar suretiyle telâfi etmeye kalkışacaklar, dünyanın başlarına yıkılıverdiğini en kesin tarzda göreceklerdir. Üstelik bu defa, harabenin altından kurtuluş, hiç kimse için, geçen defaki kadar kolay da olmayacaktır.

Etrafı seyrediyorum da, gözüme başka simalar çarpıyor. Memleketin bu gerçeğini, madalyonun iki yüzünü birden gördüklerini belli eden, çeşitli gruplara yayılmış kimseler. Türkiye Büyük Millet Meclisine bunlar mı hakim olacaklar, yoksa öteki iki ucun birinde oturanlar mı? İkinci Cumhuriyette demokratik mekanizma mı işleyecek, yoksa D. P. nin açtığı yolu tekrar denemeye kalkışacaklar karşısında tepesi atanlar bir "Münevver Mutlakıyet" idaresi mi kuracaklar? Her şey, ama her şey şu aşağıda, şık salonun rahat sıraları üzerinde oturan kimselerin gösterecekleri basirete bağlı. Hem kendi istikballeri, hem memleketin kaderi, hem milletin mutluluğu. Ham hayallerin insanları saadete götürmediğini görmek için Yassıadaya sürülmenin mutlaka lazım olmadığını bilmek lâzımdır. Otoriter idarelerin, Türkiye gibi Demokrasinin unutulmaz tadını ne de olsa şu onbeş yıldır tadmış ülkelerde, kudret sahiplerine hayatı hoş ve tatlı hale getirmediğini hatırlamak da faydalıdır. Niyetlerin iyiliği, neticenin iyiliğini sağlamaya her zaman yetmez.

Ab, bari şu Mecliste alaturka kurnazlığı bırakabilsek.. Ama ne zor, ne zor!

Demokrasi

Bir ikna kudreti ki...

Her şey, haftanın tam başındaki gün, T.B.M.M. nin açılışından 55 saat evvel, bu Mecliste temsil edilen dört partinin liderlerinin Başbakanlığa "acele" dâvetleriyle başladı. Ankaranın hüzünlü sonbahar sabahlarından biriydi. Ağaçların dökülmüş sarı renkli yapraklan sokaklarda kümelenmişti. Hafif bir rüzgârın önünde, zaman zaman uçuşuyorlardı. Başbakanlığın önü, her zamanki gibi gazetecilerle doluydu.

Birden, Bakanlıklar istikametinden gelen bir Ford. otomobil bütün ilgiyi üzerine çekti. Başbakanlığın merdivenleri önünde duran otomobilden C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü indi. Gazeteciler hemen etrafını aldılar ve çok mühim hadiselerin cereyan ettiği bir sırada bu ziyaretin sebebini sordular. Fakat C. H.P. Genel Başkanı henüz, niçin dâvet edildiğini bilmiyordu. Gazetecilere, gülümsiyerek:

"— Dâvet ettiler, geldik" dedi ve seri adımlarla merdivenleri çıktı, iki inzibat erinin selâmına mukabele etti, 'bronz kapıdan içeriye girdi.

Gazeteciler, nöbet mahalli olan beton yolun üzerine bir kere daha dizildiler ve beklemeğe koyuldular. Çok geçmedi, koyu gri bir araba gelip durdu. Arabadan A.P. Genel Başkanı ile Genel Sekreter Osma indiler ve bir şey söylemeden içeriye girdiler. Gümüşpalayı Alican kendi kullandığı Consül'ü ile tâkip etti. Şimdi beklenen, Osman Bölükbaşıydı. Fakat aradan dakikalar geçmiş olmasına rağmen Bölükbaşı görünmedi. Basın mensupları bu gecikmeyi pek hayra yormadılar. Bu arada türlü rivayetler de çıktı.

Bölükbaşı saat 12.21. de arz-ı endam etti. Otomobilden yolun kenarında inen C.K.M.P. Genel Başkanı, birden kendini gazeteciler çemberinde buldu. Basın mensupları gecikmiş lidere Başbakanlığı ziyaret sebebini sormak istediler. Fakat liderin asabı çok bozuk olmalı ki, cevabı da sert oldu. Kollarım sallayarak:

"— Çağırdılar, geldik işte! Niçin çağırdılar, onu da bilmiyorum" dedi ve iri adımlarla içeriye girdi.

Bölükbaşının asabiyeti sebepsiz değildi. Bütün seçim kampanyası sırasında, ortada hiç bir tehlike yokken radyoda hiç bir tehlikeden korkmayan aslan olduğunu" günler ve günler haykıran, zindan karşısındaki pervasızlığından bahseden, kendisini baş eğmeyen bir kahraman olarak takdim eden lider üzerinde haftanın ilk ikna muamelesi başarıyla tatbik edilmişti. Bölükbaşı, Başbakanlığa çağırıldığında, âdeti veçhile evvelâ sebep sormuş, sonra gelеneyeceğini cakalı tarzda bildirmişti. Fakat sonradan, ikna kuvveti fazla üniformalı kimseler bir hırçınlığa hiç lüzum olmadığını münasip lisanla anlatmışlar ve aslan Bölükbaşı kuzu kuzu yola revan olmuştu.

Girişin çıkığı

Liderlerin, Başbakanlığın kapalı kapıları arkasındaki görüşmeleri uzun sürdü. Gürsel kendilerini makam odasına aldı. Heyecanlı görünüyordu. Verecek bir haberi olduğu anlaşılıyordu. Toplantı saat 13.30'a kadar devam etti. Konuşmalar bitince ilk olarak İsmet İnönü ayağa kalktı ve Başkanın elini sıktı, sonra koridora çıkarak merdivenleri indi, kendisini bekleyen gazetecilerin arasından arabasına kadar ilerledi. Bu sırada gazetecilerden biri, aralarında kararlaştırdıkları suali C.H.P. Genel Başkanına sordu:

"— Paşam, görüşülen mesele neydi?"

İnönü suali din ledikten sonra gülerek:

"— Umumi olarak memleket meseleleri üzerinde fikir teatisinde bulunduk" dedi.

Bir gazeteci dayanamadı:

"— Hangi umumi meseleler. Paşam?" diye sordu.

Bunun üzerine İnönü sözlerini biraz daha açıklamak lüzumunu duydu ve ciddiyetle şöyle dedi:

"— Memleketin 'durumu sudur: Halkoyu ile kabul olunan bir Anayasa var. Bu Anayasa bugün yürürlüktedir. T. B. M. M. bu Anayasaya göre vazifeye başlamak üzeredir. Anayasa ve T. B. M. M., memleketin karşı karşıya bulunduğu müşkülleri halletme durumundadır. Konuşmalarımızda bu hakikatları müzakere ettik."

Gazeteciler çemberini geçti ve kendisini beklemekte olan siyah Ford'a yerleşti, evine doğru hareket etti. İnönünün ayrılmasından birkaç dakika sonra Y.T.P. Genel Başkanı Alican merdivenlerde göründü. Gazetecileri gülerek selâmladı ve sual sorulmasına meydan vermeden, konuşulanların "memleket meselelerine dair" olduğunu ifade etti. Bir sual üzerine de:

Demokrasiye İnananlar ! Birleşiniz !

Türk Demokrasisi, İsmet İnönünün 1954 te söylediği meşhur 19 Mayıs Nutkundan bu *yana en vahim buhranlarından biri içinde bulunuyor. 15 Ekim günü rejim bakımından kaçırılan fırsat, toplum hayatımızda hiç sürpriz sayılmayacak etkilerini yapmıştır. Demokrasi mekanizmasının, bir kısmı tabii karşılanması gereken aksaklıkları, fikirlere bazı tohumlan saten ekmişti. Meselelerin ziyadesiyle basite ircası suretiyle filizlenen bu tohumlar,* seçim *sonrasında ortamların en mükemmelini bulmuştur. Bilinen mânasıyla Demokrasinin bizim bünyemize uymadığına gittikçe daha fazla inananların bir yandan iyi niyet M, diğer taraftan kudretli olmaları bugünkü tehlikeyi, geçmişteki bütün tehlikelerden ayırmaktadır. Memleketin iyiliğini gerçekten başka yollarda görenler, Demokrasiyi tatbikle mükellef olanların ihtirastan, bencillikleri, basiret sislikleri, fikirsizlikleri ve iğrem ve hissi uyandıran usûlleri karşısında öteki istikamete her gün biraz daha fazla kaymaktadırlar. Halbuki memleketin bünyesi asil, nihayet bir kapalı rejim* oto* *cak öteki rejim altında dayanılmaz ıstıraplara maruz kalacak ve tarifsiz karışıklıklar Türkiyeyi, Türkiyemizi hükmü altına alacakta).*

Bundan dolayıdır ki, her partideki Demokrasi taraftarları birleşmeli ve duruma hakim olmalıdırlar. Hisler ikinci plana itilemezse, şahsi görüşler bertaraf edilemezse, memleketin 15 Ekimde niye muhtaç bulunduğu görülemediği gibi bu ihtiyaç bugün de görülemezse Demokrasi konusunda, Partiler konusunda aslında geri, fakat bize deri gibi gelen doktrinler lâf yaldızından ibaret *görüşler mutlaka* tatbik sahası *bulacaktır. Demokrasinin arkasına sığınarak onu dejenere edenler, iyi niyetli vatan evlâtlarında başka temayüllerin uyanmasına yol açanlar bu sistem yıkılırsa altında bizlerin değil, kendilerinin kalacağım bilmelidirler. Ama, şahsi bütün endişelerin dışında, onların hepsinin üstünde vatana yazık olacaktır.*

"— Müşküller her zaman doğabilir. Bugün de, müşkül görünen bazı hususlar tereddüt yaratmaktadır. Fakat anlıyoruz ki yeni Anayasamız ve partnerimizin müşterek milli Menfaatler etrafındaki anlayışlı tutumları herşeyi halledecektir" dedi *re* uzaklaştı.

On dakika sonra Gümüşpala ve Genel Sekreteri Şinasi Osma kapıda göründüler. Gazeteciler bu defa da A.P. lilerin etrafını aldılar. Fakat A.P. liler hazırlıklıydılar. Nitekim Osma, Gumüşpalayı konuşturmadan bir beyanat vermenin kolayını buldu. Bir kâğıda karalanmış birkaç satırlık beyanatı muhabirlere okudu. Bu beyanat da diğer liderlerin söylediklerinden farklı değildi. İçerde Devlet Başkam ile memleket meseleleri üzerinde müdavele-i efkârda bulunulmuştu! Bu sırada gözler Başbakanlığın kapısının iç tarafında A.P. liderinin gitmesini bekleyen Bölükbaşıya takıldı. İri lider, Gümüşpala gittikten soma merdivenlerde görünmek istiyordu. Nitekim, A.P. liler gözden kaybolunca geniş adımlarla merdivenleri indi ve gazetecileri etrafına toplayarak beyanatını dikkatle yazdırmağa koyuldu.Beyanat dikte edildikten sonra eski alışkanlığıyla, muhabirlere:

"— Doğru yazabildiniz mi, okuyun bakalım?" buyurdu.

Okunan beyanatta bazı küçük düzeltmeler yaptı ve:

"— Beyanatını yanlış çıkmasın" diye de tenbih etti.

Sonra isteksiz isteksiz gülümsedi ve gazetecileri selâmlayarak, kendisini bekleyen otomobile bindi.

Gazeteciler Başbakanlığın önünden ayrılmak üzereydiler ki, birden kapının önünde bir kaynaşma dikkati çekti. Bu defa gelen Devlet ve Hükümet Başkam Gürseldi. Başkan bastonuna dayanarak ağır ağır inmeğe başladı. Arkasında Başyâveri Kadri Erkek ve doktoru Reşat Yaşat vardı. Gürsel gazetecileri gülerek karşıladı ve suallerini dinledi. Gazeteciler liderlerden açıkça koparamadıklarını Gürselden alacaklarını zannediyorlardı. Bir gazeteci:

"— Paşam, liderlerle neler konuştunuz?" diye sordu.

Gürsel suali gülümseyerek karşıladı ve:

"— Parti liderleri söylemişlerdir. Benim söyliyecek bir şeyim kalmadı" diye cevap verdi.

Kumandanlar Kurultayı

Başbakanlıkta bu toplantı devam ederken, Başbakanlık binasının hemen arkasındaki Milli Savunma Bakanlığının Genel Kurmay Başkanlığına ayrılmış kısmında, omuzlarındaki yıldızların sayısı yüksek Generallerden müteşikkil bir Yüksek Komuta Heyeti aynı' "memleket meseleleri"ni görüşüyordu. O günkü toplantı, bir nevi Kumandanlar Kurultayı oldu. Ankarada bulunan Genel Kurmay Başkanıyla Kuvvetler Kumandanları ve yüksek rütbeli subaylardan başka Birinci, İkinci, Üçüncü Ordu Kumandanları, kendi bölgelerindeki yüksek rütbeli subaylarla birlikte başkente gelmişlerdi. "Memleket meseleleri", seçim sonuçlarının bilinen şekilde tecellisiyle ortaya çıkan durum ve bu durum karşısında takınılacak tutumdu. Türk Silâhlı Kuvvetleri, daha seçimden önce, her durum karşısında takınılacak tutumu kendi arasında görüşmüş, karara bağlamıştı. Atatürk reformları bir, 27 Mayıs devrimi iki, bunlara hiç bir şekilde el sürülmesine imkân verilmeyecek, bunlara karsı oldukları bilinen kuvvetlerin memleket idaresine el koymalarına müsaade olunmayacaktı. Nereye kadar gitmek icap ediyorsa, oraya kadar gidilmek suretiyle...

O gün öğleden sonra, Başbakanlıktaki toplantıya katılan liderler kendi partilerinin ileri gelenlerine Gürselle görüşmeleri hakkında bilgi verince vaziyetin nezaketi daha iyi ortaya çıktı. Gürsel, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin nereye kadar gitmekte kararlı bulunduğunu politikacılara, hiç bir şüpheye yer bırakmayacak açıklık ve kesinlikle bildirmişti. Liderlerin Başbakanlıktan çıkarken verdikleri tek tip beyanat, a zaman mâna kazandı. Anlaşılıyordu ki liderler, yürürlükteki Anayasa gereğince T.B.M.M. mekanizmasının işlemesini teminde kararlı, azimliydiler. . Memleket meselelerinin orada halledilmesi lüzumuna inanıyorlardı. Aksi yol felâket yolu olabilirdi. Liderler o gün öğleden sonra Komutanlarla görüşecek olan Gürselden haber beklemeyi karar Altına almışlardı.

Bu izahatın Alican tarafından kendi arkadaşlarına verilmesi üzerine Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültesinde bir telâşlı haber dolaştırıldı: Demokrasi, elden gitme tehlikesiyle karşıkarşıyaydı! Bazı gençler, Başbakanlığın önüne koşarak gazeteciler kalabalığını arttırdılar. Bütün Ankarada son derece heyecanlı bir hava esiyordu.

Dananın kuyruğu

Aralarında, bilinen otorite ve prestijiyle İnönünün de bulunduğu parti liderlerinin görüsünü almış olan Gürselle Komutanlar arasındaki dramatik toplantı öğleden sonra Çankaya Köşkünde yapıldı. Bu iş için, Köşkün büyük salonu tahsis edilmişti. Öğleden önce Genel Kurmayda toplanmış bulunan kalabalık Komutanlar heyeti, tam kadrosuyla bu dramatik görüşmede hazır bulundu. Türk Silâhlı Kuvvetleri, Demokrasiye paydos demek gibi bir niyeti asla taşımıyordu. Türk Silâhlı Kuvvetleri kışlasına dönmek arzusundaydı. Ama güvene ve huzura kavuştuktan sonra.. Bu güven ve huzur henüz sağlanamamıştı. Bu bir

A.P. Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala
El şakakta

realiteydi, Türk Silâhlı Kuvvetleri realitenin gereğini yapacaklardı, O toplantıda Gürsele, parti liderleri tarafından evvelemirde imzalanması istenilen üç maddelik bir memorandum tevdi olundu. T.B.M.M. mekanizmasının işlemeye başlamasından önce, müeyyidesi 2. İhtilâl olan üç taahhüdün alenen yapılması şart görülüyordu.

Bu sırada, Başbakanlığın üst katındaki Bakanlar Kurulu salonunda Hükümet toplantı halindeydi. M.B.K. üyeleri de oradaydılar. Üyeler, Çankayadaki toplantıya dâhil edilmemişlerdi. Bir ara Başbakanlığın Dışişleri Bakanlığı tarafına bir Station-Wagon yanaştı. Gazeteciler ve öğrenciler hemen o tarafa koşuştular. Fakat otomobil çoktan harekete geçmişti. Otomobilin içinde iki M.B.K. üyesini seçebildiler. Bunlar Sezai Okan ve Rafet Aksoyoğlu idi. Her ikisi de sivildi. Otomobil süratle Çankaya Köşküne yollandı. Hava kararmağa başladığında Başbakanlığın önündeki kalabalık da hayli arttı. Gazeteciler ve gençler, merakla, Bakanların çıkmasını beklemeğe koyuldular. Bu sırada Aksoyoğlu ve Okanın arabası geri döndü. Birkaç dakika sonra da Bakanlar iç taraftaki merdivenlerde göründüler. En önde Selim Sarper vardı. Onu Ahmet Tahtakılıç tâkip ediyordu. Daha geriden ise gruplar halinde diğerleri gözüktüler. Gazeteciler tam Sarperi yakalamışlardı ki, Dışişleri Bakanlığının Cadillac'ı Sarper ile gazetecileri yardı. Sarper ve Tahtakılıç ayni Cadillac'a yerleşirken, Tahtakılıç konuştu:

" —Merak edilecek bir şey yok. Şimdi gene toplanacağız. Sonra da bir hükümet tebliği var."

Şâhâne Cadillac homurtuyla hareket etti. Bakanlar hakikaten yeni bir toplantıya gidiyorlardı.

İkinci ve mühim toplantı İçişleri Bakanlığında yapıldı. M.B.K. üyeleri de oradaydılar. Toplantıda Sıtkı Ulay ve Nasır Zeytinoğlu en fazla konuşan Bakanlar oldu. Ulay, meşhur memorandumu haviydi. Bunu Bakanlara M.B.K. üyesi Osman Köksal okudu. Maddeler dikkatle dinlendi. Sonra Sıtkı Ulay, Bakanlara, bu protokolün niçin mutlaka imzalanması gerektiğini, nevi şahsına münhasır sevimliliği içinde anlattı. Bakanlar aralarında işbölümü yaparak siyasî partileri bu yola sevke karar verdiler. Partilerin üst kademeleriyle yapılacak temasların süratle ve hemen olması gerekiyordu. Derhal emirler verildi ve parti liderleriyle yardımcılarının saat 23'de Adalet Bakanlığı Kitaplığına dâvet edilmeleri uygun görüldü. O saate kadar Bakanlar ayrı ayrı temaslar yapacaklar ve meselenin sızıltıya meydan verilmeden hallini kolaylaştıracaklardı.

Karar toplantısı

Liderler, -Osman Bölükbaşı hariç- saat 23'te Adalet Bakanlığı Kitaplık salonunda hazır ve nâzırdılar. İlk gelenler C. H. P. Genel Başkanı İsmet İnönü ile Genel Sekreter İsmail Rüştü Aksal oldu. Onları A. P. li Gümüşpala ve Şinasi Osma takip etti. Daha sonra Y. T. P. Genel Başkanı Alican ve Raif Aybar soldaki kapıdan salona girdiler. Bütün Bakanlar hazır bulunuyorlardı. Birkaç dakika C. K. M. P. nin "bezme ekâbir" liderini beklemek için harcandı. Bölükbaşı salona girerken son derece keyifsizdi. Fuat Arna, Hasan Dinçer ve Abdülhak Kemal Yörük kendisini takip ediyorlardı. C. K. M. P. liler de gelince müşterek toplantı açıldı. Basın-Yayın Bakanı Sahir Kurutluoğlu yerinden kalkarak:

"— İsterseniz biz çıkalım da, siz ve Nasır bey meseleleri aranızda halledin" dedi.

Buna İsmet İnönü razı olmadı:

"— Kalmanızda mahzur yoktur" diye cevap verdi.

Bundan sonra toplantının sebebi hikmeti İhtilâl Kabinesinin İçişleri Bakanı Nasır Zeytinoğlu tarafından açıklandı. Toplantı, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin arzusuyla yapılmaktaydı. Seçim neticesinin bilinen şekilde tecelli etmiş olması, Ordunun alt ve üst kademelerinde İhtilâlin ruhu konusunda endişeler uyandırmış ve bu yüzden, ihtilâta sebebiyet verebilecek bir takım meselelerin siyasi parti liderleriyle yapılacak bir anlaşma sonunda peşinen halledilmesi gerektiği kanaati hasıl olmuştu. Ortada bir memorandum vardı. Bunun imzalanması memleket menfaatleri bakımından elzemdi.

Liderler, taleplerin kimin talebi olduğunu sordular. Nasır Zeytinoğlu bu hususta bir açıklamada bulunmadı ve memorandumun kendilerine Sıtkı Ulay tarafından sunulduğunu belirtmekte yetindi.

Anlaşma

Zeytinoğlunun bu izahatı, salonda bulunan siyasi parti liderleri tarafından dikkatle tâkip edildi. Şimdi asıl merak konusu, liderlere sunulacak olan isteklerdi. Zeytinoğlu heyecanlı bir şekilde bunu da açıkladı. Üç mühim nokta üzerinde hassasiyet gösteriliyor ve bu üç mühim noktanın behemehal siyasi partiler tarafından kabul edilmesi isteniyordu. Kabul edilmediği takdirde, İhti-

Komutanlar Çankayadan otomobillerle ayrılıyorlar
Evli evine, köylü köyüne

lâl kendini korumağa çalışacaktı. Liderler dikkat kesildiler ve maddeleri dinlediler. İlk istek, partilerin Cumhurbaşkanlığı için aday göstermemeleri ve İhtilâlin başı Gürseli desteklemeleriydi. Bu teklif salonda bulunanlar tarafından pek yadırganmadı. Zira bundan evvelki toplantılarda da bu konu üzerinde gayrıresmi şekilde pek çok laf edilmişti. Şimdi iş taahhüde kalıyordu. C. H. P. Genel Başkanı, partisinin bu mesele üzerindeki görüşünü en ufak bir tereddüde mahal bırakmayacak şekilde evvelden belirttiği için, rahatsız olmadı. Rahatsız olanların başında C.K.M.P. lideri Osman Bölükbaşı geliyordu Onu az bir farkla Gümüşpala takip etmekteydi. Alican ise hiç konuşmadı ve partisinin Gürseli desteklemeğe önceden kararlı olduğunu yüz ifadeleriyle anlatmağa çalıştı. İkinci husus Yassıada kararlarıyla ilgiliydi ve bir affın bahis konusu edilmemesi gerektiğini derpiş ediyordu. Bu madde, Kayserinin kapılarını açmayı yâdedenlerin başlarından aşağıya kaynar suların dökülmesine sebep oldu. Evvelâ Bölükbaşı bir itiraz alâmeti göstermek istediyse 'de, içinde bulunduğu binayı ve şartlan hesaba katarak, meşhur "müsaade buyurun"larını başka zamana sakladı. Madde üzerinde uzun müzakereler yapıldı. İnönü bütün toplantı boyunca, en iyi niyetlerle, her iki tarafın da fikirlerini ortaya koydu ve basiretin sesine kulak verilmesini istedi. A. P. ve C. K. M. P. başları ise, grupları ile konuşmaları gerektiği teziyle vakit kazanmayı denediler. Fakat Zeytinoğlu, Silâhlı Kuvvetlerin bu hususta çok zararlı olduğuna bildirdi ve odadan çıkarken, protokolun kabul edilmiş olması gerektiğini hatırlattı. Bakanlar da biraz hava almak için birer ikişer dışarıya çıktılar.

Liderlerin ve bilhassa İsmet İnönünün gayreti Türk Silâhlı Kuvvetlerinin tatminiyle bir takım prensiplerin zedelenmemesine aynı derecede itina gösterme noktasında kesifleşti. Cumhurbaşkanlığı için partiler aday göstermeyeceklerdi, fakat liderler Gruplara Gürseli tavsiye edeceklerdi. Af meselesine gelince, af asla çıkarılmayacaktır tarzında bir formül, liderlerin gayretiyle reddedildi. Bölükbaşı, bir müddet konulmasını istedi. Düşünülen, üç seneydi Ama bunun, bütün hukuk kaidelerini altüst edeceği ve ilerde karışıklıklara yel açacağı mülahazası makbul görüldü. Partiler, şimdi böyle bir mesele düşünmediklerini beyanla yetineceklerdi.

Üçüncü istek, Ordu ile ilgiliydi. Eminsu'yu ilgilendiren 42 sayılı ka-

Bir Adamın Kaderi

Bütün bir seçim kampanyası boyunca, İsmet İnönünun şahsında, İhtilâle güven verecek ve normal hayatın yolunu açacak bir kuvvetli iktidarın geçilmemesi için ellerinden geleni yapanlar, müşterek cepheler kuranlar, en yakışıksızına kadar hiç bir silahı kullanmaktan çekinmeyenler böyle bir iktidarın kurulmamasıyla meydana çıkan durum karşısında, aman Demokrasiyi kurtarsın diye, aynı İsmet İnönünun eteğine yapışmış bulunuyorlar.

Bir adamın, garip kaderi! Yarın İsmet İnönüyü tarih kitaplarında inceleyecek olanlar, Türkiyenin yaşayan 1 numaralı devlet adamının ömrü boyunca bu "onunla da, onsuz da olmaz adam" durumundan kurtulamadığım göreceklerdir. Uzun yıllar vardır ki milletin ne zaman başı sıkışsa, memleket ne zaman bir çıkmazda olsa kapısı çalınan adam İsmet İnönüdür. Kim bilir belki bu, büyük Atatürkün, el yazısıyla tesblt ettiği meşhur vasiyetinin, talihin garip cilvesi, her seferinde yerine gelmesinin neticesidir.'

Atatürkün ölümü, İkinci Dünya Harbi, Demokrasiye geçiş, Bayar-Menderes ikilisinin karşısına dikiliş, seçimle biten askeri idare.. Bunlar, sâdece yakın tarihte, her biri İsmet İnönünün sırtımla atlatılan dönüm noktalandır. Bir sırtın, bunca yükü çekebilmek için ne derece pek, nasıl kavi olduğuna teslim etmek insaf icabıdır. Memleketlerin tarihinde, yaşadıkları devrede hem bu kadar sevilen, hem böylesine nefret edilen insanlar öyle nadirdir ki.. Bir insanın ne meziyetleri böyle bir sevgiyi «ağlar, ne kusurları o nefreti doğurmaya yeter. İki zıt hissin ikisinin de kutbunda bulunmak, ancak sembol olmakla kabildir. İsmet İnönü, Türk tarihinde işte budur. Bir zihniyetin sahiplerinin ona» tapmaları da bu yüzdendir, bir başka zihniyetin sahiplerinin onu lânetlemeleri de..

Şu anda Türkiye, bir dönüm noktasında daha bulunuyor. Türk Demokrasisi, 21 Mayısı doğuran günler içinde karşıkarşıya olduğu tehlikeden daha vahim, daha elim hastalıkların tehdidi altındadır. 27 Mayıs günü bir alternatif vardı: 15 Ekim. 15 Ekimin bilinen neticesini ihtiyatsızca hazırlayanlar, ortada 'alternatif bırakmadıklarını ancak hayallerinden uyandıklarında görmüşlerdir. Görünce de gözlerini, bir defa daha İsmet İnönüye çevirmişlerdir. Türkiye için "Olmak, ya da olmamak'* meselesi bugün büyük ölçüde İsmet İnönünün göstereceği meharete bağlıdır. Bu güç anında bile, bir yandan eteğine yapışanların, hâlâ, küçük hisler ve basit komplekslerle öte yandan tekerlekler arasına demir sokma âdetlerinden vaz geçmediklerini görmek insanı hayal kırıklığına uğratıyor.

Hayal kırıldığına uğratıyor ve İsmet İnönünün asla "lanet olsun" demeyen, her seferinde, tehlike geçtiğinde şerefin elinden alınıp sâdece mihnetin bırakılması çabasına tebessümle omuz silken vazife duygusuna, memleket menfaati anlayışına, hâdiseleri değerlendirme açısına ve gerçekten çelik radesine karşı insaf sahiplerinin hayranlığını arttırıyor.

Kim bilir belki bu, artık İnönünün, sâdece Tarihin hükmüne kıymet vermesinin ve bir vesileyle belirttiği gibi, fânilerin heves ettiği her şeyi çoktan geride bırakmış olmasının pek tabii bir neticesinden ibarettir.

nunun Meclis içinde ve dışında ele alınmaması gerektiği ifade ediliyordu. Partiler bu noktada kolaylıkla ittifaka vardılar. Saat gece yarısını çoktan geçmişti. Adalet Bakanı Kemal Türkoğlu bir ara balkona çıktı. Vaktin hayli ilerlemiş olmasına rağmen bina gazeteciler tarafından ablukaya alınmıştı. Bir gazeteci, Türkoğluya:

"— Ne oluyor Beyefendi, biraz anlatır mısınız?" diye sorarken, bir foto muhabiri flâşını parlattı.

Magnezyum ışığı birden ortalığı aydınlattı. Pek heyecanlanan Bakan süratle içeriye girdi ve perdeleri hiç aralık bırakmamacasına kapattı.

Saat sabahın üçüne yaklaşırken Adalet Bakanlığı Kitaplığındaki müzakerelerin neticeleri alınmıştı. Siyasi partiler üç maddeden ibaret şartları kabul ediyorlardı. Devlet Bakam Sıtkı Ulay, protokolün ertesi gün Çankayada imzalanacağını bildirdi. Siyasi parti liderleri yerlerinden kalktılar, kapıya doğru yürüdüler. Bu sırada, toplantı boyunca renkten renge giren Bölükbaşı, Sıtkı maya dönerek:

"— Anlaşma olacak, yarınki toplantıya gidiyoruz" dedi.

Başta İnönü olmak üzere liderler, Bakanlara veda ettiler ve takvimlerin 24 Ekim 1961 salı sabahını gösterdiği sırada Adalet bakanağından ayrıldılar.

Son perde

Ertesi sabah Çankayada, protokol, parti liderleri tarafından kalaba-'lık ve heybetli bir Komutanlar Heyetinin huzurunda imzalandı. Büyük salon Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinin bej, siyah ve mavi renkteki üniformalarını taşıyan Generaller, Amirallerle doluydu. Genel Kurmay Başkam, Kuvvet Kumandanları, üçordunun üç komutanı bilhassa dikkati çekiyordu.

Çankayadaki toplantıya ilk gelen heyet, A. P. heyeti oldu. Genel Başkan Gümüşpala, Genel Sekreter Şinasi Osma ve Genel İdare Kurulu üyesi Cevdet Perin otomobilleri içinde nizamiyeyi geçtiler ve Köşke kıvrıldılar. Onlardan beş dakika sonra, yanında Mustafa Kepir olduğu halde Bölükbaşı bir taksi içinde Çankayaya tırmandı. Birkaç dakika sonra da Alican, gazetecilerin önünde hışım gibi belirdi. Şimdi beklenen, C H. P. Genel Başkanı İsmet İnönü idi. İnönü tam 9.45'te nizamiyeden siyah bir Ford ile geçti ve Çankaya Köşkünün bahçesine girdi. Sâdece liderler Köşkün salonlarından birinde komutanlarla toplandılar ve evvelden tespit edilmiş protokol maddeleri üzerinde son bir incelemede bulundular.

Protokolü Komutanlara Osman Bölükbaşı izah etti. Maddeler, onun el yazısıylaydı. Bazı ufak itirazlar oldu. Komutanlar, af konusundaki taahhüdü pek tatmin edici bulmadılar. Böyle bir şey, hiç düşünülemezdi. İnönü durumu anlattı. Komutanlar peki dediler. İş imzaya kalmıştı. C. H. P. Genel Başkanı metnin temiz edilmesini ve her bir lidere bir kopya verilmesini istedi. Talep haklı görüldü. Metin temiz edilirken Gürsel, Komutanlar ve Liderler arasında sohbet yapıldı. Sonra, imzalar basıldı.

Saat 13.20'de biten toplantıdan ilk çıkanlar İnönü ile Bölükbaşı oldu. Bölükbaşı, C. H. P. liderinin koluna girmişti. Merdivenleri öyle indiler. Sonra, arabalarına ayrı ayrı bindiler. Nizamiyede ise yolları gazeteciler tarafından kesildi. İlk durdurulan araba İnönünün arabası oldu. C. H P. Genel Başkanı, gazetecilere tebessüm ederek selam Verdi, sual sorulmasına lüzum kalmadan konuştu:

"— Çok memnun ayrılıyorum. Herşey yolunda. Yeniden toplanmıyacağız. Yarın Meclis toplanıyor. Müşküller yeniliyor."

Arabasının pençeresinden gazetecileri selamladı ve yoluna devam etti. Bu sırada bir başka grup Gümüşpalanın etrafını almıştı. Gümüşpala gazetecilere çok kısa bir beyanda bulundu ve:

"— Silâhlı Kuvvetlerin bir tebliği var. Yarın Meclis toplanıyor. Memleket için hayırlı olacak" dedi.

Otomobil homurtu ile Çankaya sırtlarını inerken, gazeteciler bir başka liderin yolunu kesiyorlardı. Yeni lider C. K. M. P. li Osman Bölükbaşı idi. Bölükbaşı başını otomobilin camından dışarıya uzatarak:

"— Yarın Mecliste görüşelim. Herşey yolunda. Memnun ayrılıyo-

*Millet Baba*sı el öptürüyor
Dereyi görmeden paçaları sıvama

Nâsır Zeytinoğlu
Mütebessim Adam

rum" dedi ve şoföre ilerlemesini işaret etti.

Y. T. P. li Alican ise gazetecilerin çemberine kendi kullandığı Consul'le girdi ve durdu. O da gülümseyerek:

"— Herşey yolunda. Memleket meseleleri üzerinde tam bir mutabakata vardık" dedi ve ayağım yavaş yavaş gaz pedalına dokundurdu.

Liderlerin sonu gelmişti.

Gazeteciler, Kuvvet Kumandanlarını beklemeğe başladılar. Birkaç dakika sonra Türk Silâhlı Kuvvetlerinin temsilcilerini taşıyan arabalar konvoyu göründü. Gazeteciler sadece Genel Kurmay Başkanının arabasını yakalayabildiler. Diğerleri, başta Hava Kuvvetleri Kumandanı İrfan Tanselinki olduğu halde, yıldırım gibi nizamiyeyi aştılar. Cevdet Sunay, gazetecilere:

"— Anlaşmaya varıldı" demekle iktifa etti.

Şoförü gaza bastı. Muhabirlerin şaşkınlığı geçinceye kadar konvoy Çankayayı inmişti bile..

Aynı günün akşamı Türkiye radyoları, Genel Kurmay Başkam Orgeneral Cevdet Sunayın Türk milletine bir mesajını yayınlıyorlardı Mesajda, "Mevcut ve meri Anayasa çerçevesinde demokratik rejimin işlemesi mevzuunda Ordu ile siyasi partiler arasında hiç bir görüş ayrılığı yoktur ve bu hususta tam bir mutabakat vardır" deniliyordu. Mesajın alaka çeken bir başka noktası, M. B. K. nden tek kelimeyle dahi bahsedilmemesi oldu.

İşte, İkinci Cumhuriyetin kuruluşu arefesindeki tarihi ve dramatik 24 saatin bütün hikâyesi.

Devlet Başkanlığı

İsviçreden gelen turist

Barıkan otelinin resepsiyon memuru gözlerini ovuşturarak, 410 numaralı odadan istenilen hesabı yapmağa koyuldu. Barıkan oteli, başkentin yeni otellerinden biridir. Aslında hesap öyle karışık, zor bir hesap değildi. Değildi ama, gecenin o saatinda uykuyu dağıtmak bir hayli güç oluyordu.

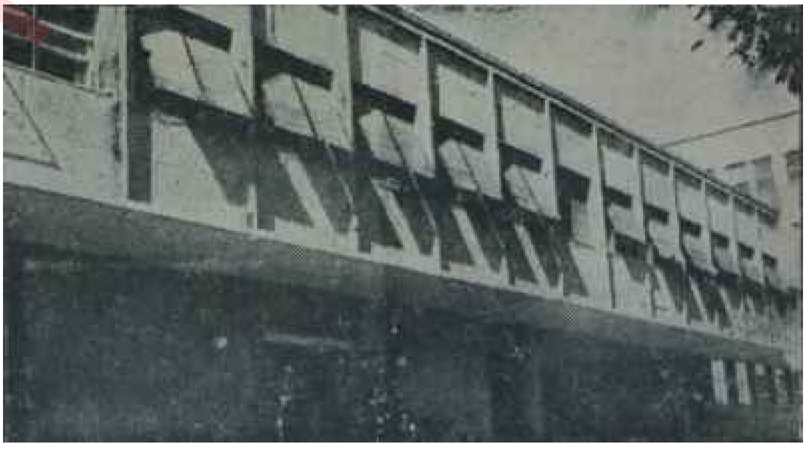
Saat tam 4.30 du. 410 numaralı odada kır saçlı bir adam siyah elbisesini giymiş, gözlüklerini- takmış, harekete hazır, bekliyordu. Kapıda ise, Şadi Pehlivanoğlu adında -eski Türkocağı ambar memuru, yeni Ordu A. P. milletvekili- sarışın bir delikanlı, kır saçlı adama yardım için alesta beklemekteydi. 410 numaralı odanın sakini Ali Fuat Başgil on dakika sonra çıktı. Pehlivanoğludan başka yanında bir kaç müridi daha vardı. Kapıda bir otomobil bekliyordu. Başgil, otelin iki günlük hesabını ödedi. Fatura 123 lira 65 kuruşluktu. Otomobile bindi. Otomobil, ağır ağır İstanbul yoluna doğru süzüldü ve müstafi senatör Başgili, başkente gelişinin tam tersi, sessiz sedasız. Ankaradan uzaklaştırdı.

Aynı gecenin sabahında, saat 11 sıralarında, 004 numaralı resmi otomobil Otel Barıkanın kapısında durdu, içinden çıkan bir tuğgeneralle genç bir binbaşı resepsiyona uğrayarak, altı saat evvel başkenti terkeden müstafi senatörü sordular. İki vazifeli subay -hareketlerinden vazifeli oldukları açıkça anlaşılıyordu- haberi alır almaz derhal Genel Kurmay Başkanlığını aradılar. Kısa bir müddet sonra Genel. Kurmay Başkanlığındaki ilgililer Başgilin gidişini duymuşlardı.

Çantada keklik

Başgil için her şey, İsviçrede başladı. Seçimlerin neticelerini orada aldı, Cumhurbaşkanlığının garanti hale geldiğini orada öğrendi. Aslına bakılırsa, milletlerarası ilim âleminde büyük tin sahibi olduğu Son Havadis gazetesi tarafından açıklanan Profesörün memlekete hemen dönmek niyeti yoktu. Bir ara, Cumhurbaşkanı seçildikten sonra Türkiyeye ayak basmasının kabil olup olmadığını araştırdı. O takdirde toplar atılır, marşlar çalınır ve hepsinden mühimi, ünlü âlimin bir tehlikeli durumla burun buruna gelmesi ihtimali ortadan kalkardı. Ancak, tasavvurun imkânsızlığı kısa zamanda anlaşıldı.

Türkiye ile İsviçre arasında, çeşitli vasıtalarla kurulan temas Başgile, ilk gün kazanıldığını sandığı zaferin, pek öyle ahım şahım bir şey olmadığını haber verdi. Ancak, C. H. P. karşısındaki üç partiden derlenecek, bir çoğunluğun ünlü âlimi Çankayaya oturtabileceği de bu temaslar sırasında bildirildi. Müjdeyi veren, Evliyazade karargâhıydı. Başgil, bir süre tereddüt etmedi değil. Türkiyede bıraktığı ve kendi adına çalışanlar iyi ve sadık kimselerdi. Ancak bunlar, hiç politika tecrübesi bulunmayan, heyecanlı ve hayallerini gerçek sanan bir takım çoluk, çocuktu. Onlara uyup dönmek ne derece akü kârıydı? Başgil ve eşi, İsviçredeki pahalı otellerinin odasında uzun günler, uzun geceler bunu düşündüler,

Başbakanlık binası
Sır küpü

bunu konuştular. Bu sırada, gazeteci akını da bağlamıştı. O kadar ki Başgiller, bir kapı açtıklarında bir gazeteciyle karşılaşıyorlardı.

Tereddütlerin yenilmesinde, Çankaya havasının vazibesi yanında Türkiyeden gelen yeni haberler de rol oynadı. Evliyazade karargâhının bildirdiğine göre, Cumhurbaşkanlığı için çoğunluk sağlanmıştı. Ancak Hoca-ın, yurda dönmesi gerekiyordu. Üç partiye mensup çoğunluk, oyunu vermeden önce, yazılı bir vesika istiyordu. Evliyazade karargahı Başgile, C. H. P. den bile oy temin edildiğini müjdelediler. Armut pişmişti ve Hocanın ağzına düşmeye hazırdı. Ama Hocanın da, ağzım açması gerekiyordu. Başgiller, bir uçağa binerek İstanbulun yolunu tuttular.

Ancak Basgil, ilk günlerin sarhoşluğu içinde, İstanbula geliş tarihi olarak daha erken bir gün vermiş. A. P. teşkilâtı da bunu taraftarlarına bildirmişti. Bu yüzden A. P. liler bir kaç defa -hele bir defasında, grup halinde- Yeşilköye taşındılar, fakat her seferinde elleri boş döndüler. Arada, meydan kumandanından yedikleri azar yanlarına kâr kaldı. Belki de bundan dolayı, uçak piste konduğunda müritlerden hiç kimse yoktu. Sâdece Bayan Başgil, gazetecilerin bekleşmekte olduğunu gördü ve bunu elemle kocasına, bildirdi. Gazeteciler orada günlerdir nöbetteydiler.

İki taraf karşılaştığında, ilk soru gazetecilerden değil, Başgilden geldi.

"— Gürsel adaylığını koyuyor mu?"

Böylece başlayan mülakat hayli uzun sürdü. Bu atada Bayan Başgil gümrük muamelesini tamamladı ve' ünlü âlim yakasını gazetecilerden kurtarır kurtarmaz kan koca kendilerini otomobile güç attılar. Kadıköy yakasına geçerek, Feneryolundaki, şahane bahçe içindeki evlerine gittiler.

Başgil, Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyuyordu. Eee, madem ki millet istiyordu.. Buna rağmen, aynı gün akşama doğru İstanbulda bir haber yayıldı: Başgil senatörlükten dahi istifa etmişti. Fakat haberin balon olduğu kısa zamanda meydana çıktı. Bilâkis, başkentten Feneryoluna gelen müjdeler Cumhurbaşkanlığının çantada keklik olduğunu gösteriyordu. Evliyazade karargâhı her şeyi inceden inceye hazırlamıştı.

Bekleyen derviş

Ertesi sabah, Ankara garında sık sık saatlerine bakan bazı adamlar sabırsızlıklarını her hareketleriyle gösteriyor, arada sırada da çalımlı laflar ederek milletvekili veya senatör olduklarını hissettirmeğe çalışıyorlardı. Beklenilen, yataklı ekspresti. Ne var ki, saatler geçiyor, tren bir türlü gelmek bilmiyordu. Saat 9.15'de Ankara garında olması gereken ve çok seyrek gecikme yapan ekspresin başına bir kaza gelmesi ihtimali, sabırsız adamların endişesini arttırıyordu. İçlerinden biri Danışmaya giderek gecikmenin sebebini anlamağa çalıştı. Gecikme, Sazlı istasyonunda vuku bulan ve dokuz vagonun yanmasıyla sonuçlanan bir yangından dolayıydı. Tahminlere göre, katar ancak birkaç saat sonra başkente vâsıl olabilecekti. Merak edilecek bir husus yoktu. Tren ve yolcular sağlamdı. Fakat, haberi duyunca karşılayıcıların dudakları büzüldü, kaşları yukarı doğru kalktı ve birbirlerine şüpheli şüpheli bakmağa başladılar. Bir müddet daha gezinerek bekledikten sonra garı terkettiler. Telefonlar işledi ve durum anlaşıldı. Hakikaten Sazlık istasyonunda bir yangın olmuştu. Yataklı ekspres bu yüzden gecikiyordu. Ankaraya ancak saat 15'de gelebilecekti. Taraftarlar treni Sincanköyde karşılamayı uygun gördüler ve otomobile atlıyarak o yolu tuttular.

A. Fuad Başgil

Yaka paça iade

Samsun temsilcileri olan karşılayıcılar Başgili saat 14.30 sıralarında Sincanköyde buldular. Yataklı ekspresin ortalarındaki bir vagonun geniş koltuklarından birine oturmuş olan Başgil pek neşeli, pek memnun görünüyordu. Geriye yaslanmış, ayaklarını uzatmıştı. Ciddi bir senatör kıyafetine bürünmüştü. Siyah bir elbise giymiş, siyah-mavi karışımı bir kravat takmış, gözlerine meşhur siyan gözlüğünü yerleştirmişti. Yanında A. P. nin Başkan yardımcılarından Tahsin Demiray vardı.

Samsun milletvekilleri, Başgilin bulunduğu kompartımana büyük bir iştihayla daldılar.. Profesörü Adeta koltukladılar. Ellerini ovuşturarak hal hatır sordular. Birkaç defa temennada bulunarak bağlılıklarını bildirdiler ve senatörlük mazbatasını takdim ettiler. Gazeteciler de kendileriyle birlikte kompartımana dalmış ve Başgilin yanına sokulmuşlardı. Samsun milletvekilleri bundan pek fazla hoşlanmamış olacaklar ki, basın mensuplarım dışarı çıkarmayı denediler. Ama Başgilin müdahaleciyle vazgeçtiler.

Gazetecilerden biri aniden Başgile sordu;

"— Siyasi mahkûmların affına taraftar mısınız?"

Başgilin yanındaki temsilcilerden Yusuf Demirdağ az kalsın küçük dilini yutacaktı. Birden atıldı, soruyu soran gazeteciye doğru eğildi ve yanağım okşadı. Sonra sertçe:

"— Ne demek o, bakayım?."

Gazeteci sağırdı. Ne, ne demekti? Korkulu gözlerle Demirdağa baktı ve:

"— Aman efendim, bizi korkutuyorsunuz" cevabım verdi.

Demirdağ gülümsedi ve:

"— Eee, tabii, biz askeriz" dedi.

Başgilin etrafındakilerin, Profesörü fazla konuşturmağa niyetli olmadıkları belli oluyordu. Ama Başgil konuşmakta mahzur görmemekte, hattâ bu işe gönüllü görünmekteydi. Nitekim bundan sonra muhavereye pek karışan olmadı. Kompartımanda sâdece Başgilin ve basın mensuplarının sesleri duyuldu.

Hayal âleminde

Başgil, durumunu pek cakalı bir tarzda ifade etti. Millet, Cumhurbaşkanı olmasını istiyordu. Adaylığını elbette ki koyacaktı. Senatörlükten istifası ise. bahis konusu bile değildi. "Millet yolunda azimetten asla dönmeyeceğim" dedi. Bir Namık Kemal edasıyla konuşuyordu. Bir gazeteci:

"— Sizi milletin istediğini söylerken neyi kastediyorsunuz? Türk milletinin tümü mü?" diye sordu:

Başgil kaslarını çattı, bir iki sallandı ve soruyu soran Öncü muhabiri Mustafa Özkana baktı:

"— Tabii... Gençler. ve milletin temsilcileri olan milletvekilleri bana müracaat ederek, adaylığımı koymamı istiyorlar" dedi.

.."— Yâni, re'sen müracaat filân mı ediyorlar? Size gelip kendileri mi söylüyorlar ?"

Başgil gene birkaç saniye durakladı. Ne diyeceğini hesaplıyor gibiydi. Oturaklı bir cevap bulamamış olacak ki, omuzlarını hafifçe yukarı kaldırarak:

"— Tabii canım... Milletvekilleri, bizzat kendileri gelip söylüyorlar" cevabını verdi.

Gazeteci devam etti:

" —Meselâ C. H. P. li, Y. T. P. li milletvekilleri de mi böyle tekliflerde bulundular?"

Başgil bu sual üzerine canının sıkıldığını belli eden bir hareket yaptı. Doğrusu, bu kadar da sıkıştırmanın mânası yoktu. Buna düpedüz istintak denirdi. Verdiği cevap, biraz da muhavereyi bitirmek istediğini gösteriyordu:

"— Canım, hangi partilerden olduklarını ne bileyim? Alınlarında yazılı değil ki.."

Tren Sincayköy istasyonundan başkente doğru hareket etmişti.

Başgil gazetecilerle bütün yol boyunca konuştu, üstelik Bankan otelinde bir başka grupla burun buruna geldi. Ünlü âlimin yanındakiler bu temaslardan hiç memnun değillerdi. Fakat Cumhurbaşkanı adayına otelde yer ayırtmayı unutmuş olmanın telaşı içinde, gazetecilerin yakasını bıraktılar. Başgil, otelin üçüncü katındaki bir salonda alelacele basın toplantısı yaptı. Söyledikleri hep aynıydı. Millet yolunda azimetten asla dönmeyecekti. Gümüşpalanın tutumuna gelince, Başgil meydan okur tarzda:

"— Kendi bilir!" dedi.

Bir davet...

Başgil, ancak basın mensuplarını savdıktan sonra taraftarlarıyla görüşebildi. Evliyazade karargâhı, çeşitli partilere mensup milletvekillerinden Başgilin Cumhurbaşkanlığına getirileceği hususunda hakikaten taahhüt almıştı. Ancak, temsilciler hazırlanan vesikanın bizzat Başgil tarafından da imzalanmasını şart koşuyorlardı. Ünlü âlimin adaylığını onlar koyacaklardı. Başgil de "şerefli görev"i kabul ettiğini bildirecekti. İsviçre yolcusu, imzasını gururla bastı. Aldığı haberler gayet iyiydi. Evet, Cumhurbaşkanlığım istemeyenler vardı. Hatta o sabah Çankayada, bir de protokol imzalanmıştı. Ama, Evliyazade karargâhının bildirdiğine göre Gümüşpalanın, Bölükbaşının veya Alicanın imzası Başgili desteklemeye kararlı A. P., C. K. M. P. ve Y. T. P. temsilcilerini bağlamayacaktı. Bizzat Evliyazade bol bol "milli irade"den, "milli hakimiyet"ten bahsetti.

Sanki Danton konuşuyordu.

Ancak, evdeki hesap pek çarşıya uymadı. Millet yolunda azimetten asla dönmeyecek Başgil akşam vakti yorgunluk kahvesini içip pembe rüyalar görmeye hazırlanıyordu ki Otel Barıkanın santralı, Başbakanlıktan gelen bir talebi iletmek üzere 410 numaralı odanın telefonunu öttürdü. Karşıdaki ses, Başgill birkaç dakika için Başbakanlığa çağırıyordu. Talep, Başbakan Yardımcısı Özdilek ile Sıtkı Ulaydan geliyordu.

Otelin önündeki taksi durağından çağrılan yeşil -garip tesadüf! Başgil yeşil renge bayılır- renkli Chevrolet marka taksi Prof. Başgili süratle Başbakanlığın önüne götürdü. O sırada saatler 19.55'i gösteriyordu.

Kulağa Küpe

Tatlısuda Kahramanlık

Adam "Kahpeyim, dönersem millet yolunda azimetten" demişti.

Dönmedi. Öldü, ama dönmedi.

Aradan üç çeyrek asır geçti. Birden, gene bir ses işitildi: "Dönmeyeceğim, millet yolunda azimetten!"

Sonra ?

Bırakın millet yolunu canım, adam tabanları tir kaldırdı ki, aşkolsun kendisini Ankara yolunda azimetten döndürmeyecek olana!..

Başgil, Başbakanlığın önünde tabiatiyle gazetecilerle karşılaştı. Sevinçten uçuyordu. Gülüyor, yanındakilere takılıyordu. Gazeteciler A. P. nin kudretli senatörünün etrafını aldılar. Sual aynı oldu. Cevap da öyle:

"— Millet yolunda azimetten asla dönmiyeceğim! Adaylığımı koymaktan asla vazgeçmiyeceğim!."

Gazeteciler, Başgil ve beraberindekiler içeri girdikten sonra toplandılar. Yanlış işitmiş olma endişesi içinde, duyduklarını birbirlerine tekrarladılar. Evet, tamamdı! Başgil. adaylıktan asla feragat etmiyecekti.

...ve ötesi

Saat 21.35 oldu. Bu sırada Başbakanlığın kapısında bir adam göründü. Yüzü kıpkırmızıydı. Flâşlar parladıkça daha da kızarıyordu. Gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Elleri titriyordu. Alt dudağı sarkmıştı. Etrafındakiler olmasa, düşecekti. Müritler resim çektirmemek için etrafım almışlar, Başgili saklamağa çalışıyorlardı. Muvaffak da oldular. O kadar ki, Saidi Nursinin fotoğrafını çekmeğe muvaffak olabilen bir iki foto muhabiri dahi, Başgili o çemberden flâş ışığına çıkaramadı!..

Alelâcele, orada bekleyen bir otomobile atlanıldı. Şans, Profesöre gene yardım etmemişti. Bindiği araba bir gazetenin o gece için kiraladığı bir arabaydı ve içi lebalep gazeteci doluydu.

Başgile sordular:

"— İçerde ne konuştunuz?"

Başgil cevap verdi:

"— Hiç!.. Harb-i Umumiden bahsettik. Askerlik hatıralarımızı anlattık.."

Bunları söylerken hayli güçlük çekiyordu. Hareketlerinden, içerde hakikaten birtakım askerlik hatıratının anlatıldığı, ordudan bahsedildiği anlaşılıyordu!.. Acaba sayın profesör, hangi cephede savaşmıştı?

Komedi, Bankan Otelinde devam etti. Basın mensupları dayattılar:

"— Başka bir diyeceğiniz yok mu?"

Başgil cevap verdi:

"— Yok!. Ne diyeyim?."

Ama iş bununla bitmedi. Bir gazeteci, 410 numaralı odanın kapısına ayağım dayadı ve ünlü ilim adamına sordu:

"— Hâlâ adaysınız, değil mi?"

Başgil cevap vermedi.

Gazeteci bu defa Başgilin Başba-

kanlığa girerken söylediklerini not ittiği defteri çıkardı ve:

"— Biraz evvel şu beyanatı vermiştiniz" dedikten sonra okumaya başladı.

Başgil şaşkın, etrafına bakındı. Birilerinden yardım istiyor gibiydi. Nihayet:

"— Yooo.. Ben öyle birşey söylemedim. Söylemedim ben öyle birşey" diyebildi.

Gazeteciler hep bir ağızdan bağırmaktan kendilerini alamadılar:

"— İnsaf be hocam!."

Harb-i Umumi hatıradan, Hocaya pek tesir etmişe benziyordu.

Ahbaplar başbaşa

Başgil evvelâ, kendi Kurmay Heyetiyle görüştü. Özdilekin söylediklerini birbir nakletti. Buna rağmen Evliyazade karargâhı, direnme tavsiye etti. Onların başka yerden aldıkları, daha sağlam haberler vardı. Dayatmakta hiç tehlike yoktu. Teşrii masuniyete sahip milli irade temsilcileri kendisini destekleyeceklerdi. İş, Hocanın paniğe kapılmamasıydı. Ünlü âlim, bu teminattan pek fazla huzur duymadı. Bir defa da, kendisini partisiyle birlikte destekleme--e hazır Bölükbaşıyla konuşmayı tercih etti.

Bölükbaşının evinde, bir başka Ord. Prof. vardı: İlmi ünvandan yana fakir C. K. M. P. nin medar-ı iftiharı Abdülhak Kemal Yörük! Profesyonel politikacıyla amatör politikacının karşılaşmaları pek samimi oldu. Açıkta teati edilen bir kaç sözden sonra kapılar kapandı ve pek uzun süre kapalı kaldı. İki ahbap çavuşlar birbirlerine o günkü serencamlarını tafsilatıyla anlattılar. Bölükbaşının bir sabah evvel Başbakanlıkta cereyan eden konuşma, aynı günün akşamı Adalet Bakanlığında cereyan eden hâdise ve o sabah Çankayada cereyan eden imza töreni hakkında verdiği geniş bilgileri Başgil, bir kaç saat önce Fahri Özdilekin ağzından duyduğu tasavvurlarla birleştirince pabuçun ucuz olmadığım anlamakta gecikmedi. Bölükbaşı, şahsen Gürsele oy vermeyeceğini söyledi, fakat Başgilin ısrarının hem boş, hem tehlikeli olduğunu da belirtti. Bildirdiğine göre, yapacak bir şey yoktu.

Ünlü âlim, o hızla Y.T.P. ye koştu. Vakit, gece yarısını çoktan geçmişti. Alican, Y.T.P. Genel Merkezinde değildi. Barıkan oteliyle hemen yanındaki Menekşe sokağının köşesinde, ayak üzerinde, Başgilin iştirakiyle bir müddet süren nihai toplantı yapıldı. Başğil her türlü hevesten vazgeçmeyi daha ihtiyatlı buluyordu. Bir eyyamdır geçmişti. Sanatörlükten istifası, en uygun şıktı. Ankara yolculuğu, tren parası hariç, 123 lira 65 kuruşa patlıyordu.

Halbuki ısrar, daha nelere patlayabilirdi.

Sâkin bir seçim

Ertesi gün, ünlü âlimin Feneryolundaki" evine vardığı saatlerde Türkiye Büyük Millet Meclisinin kulislerinde bir haber bomba gibi patladı: Başgil senatörlükten İstifa etmişti! Omuzlarından bir kâbusun kalktığını hissedenler derin nefes aldılar. Bu yüzdendir ki Cumhurbaşkanlığı seçimi, sürprizsiz cereyan etti. Gürselin, Diyarbakırın C. H. P. li milletvekillerinden biri tarafından teklif edilen adaylığı alkışlarla karşılandı, oyların üçte ikiden biraz fazlasıyla desteklendi. Töreni, şeref balkonunun başkanlığa yakın köşesinden, başta Genel Kurmay Başkanıyla Kuvvet Kumandanları, çok sayıda yüksek rütbeli subay tâkip ediyordu. Arzu, Gürselin ilk turda seçilmesiydi. 607 iştirakten 173 tanesinin Gürsel lehinde tecelli etmemesi, buna engel teşkil edemedi. Ama, bir mimin konmasını sağladı. Seçimden sonra Cumhurbaşkanının gelişi, yemin edişi ve gidişi sırasında bilhassa A. P. ile C K: M. P. sıralarında göze çarpan soğukluk ateşin sönmediğini, sâdece küllendigini gösterdi.

Gürsel yemin ediyor
Mutlu, an

Gürselin görevine başladığı ilk gün İstanbul gazeteleri, üzerinde 27 Ekim 1961 tarihi ve Feneryolu manreçi bulunan bir mektup aldılar. Elden gönderilmiş mektupta Ali Fuat Başgil, çalımım korumaya mümkün nisbetinde dikkat ederek, hareketini, üstü kapalı belirttiği "zaruret"lerle izah ediyor ve bundan böyle kitaplarıyla başbaşa yaşayacağını bildiriyordu

Bölükbaşı Cumhurbaşkanı seçiminde
Boş *veren adam*

T.B.M.M.

Pandomim

Bitirdiğimiz hafta içinde Meclis mekanizmasının yürürlüğe girmesi ve Devlet Başkanlığı meselesinin dışardan gelen tesirlerle halledilmesinden sonra, siyasi partiler kendilerine ait konuları halletmek üzere haftanın sonunda B.M.M. nde çalışmağa başladılar. Ne var ki. bu başbaşa çalışmaların neticesi, B.M.M. ni meydana getiren siyasi gruplar için biç de başarılı olmadı. Nitekim, haftanın sonundaki günün akşamı, Türkiyenin her tarafında seçmenler sofralarına oturduklarında, B.M.M. nin geniş ve ferah salonlarında lüzumsuz bir çekişme hâlâ hüküm sürmekte ve Meclis Başkanlığı seçiminde gerekli nisap temin edilemediğinden, sekizinci tura gidilmekteydi.

Her sey. B.M.M. nin mukaddes çatısı altında toplanan milletvekillerinin, yürürlüğe girmiş bulunan A . - nayasanın bir maddesini birbirlerinden farklı tefsir etmelerinden doğdu. Madde, meşhur 84. madde idi ve son derece açıktı. Anayasanın, Meclis Divanının terekküp tarzını gösteren maddesine göre her iki mecliste, yânı Millet Meclisiyle Senatoda başkanlık divanları, o meclislerdeki partilerin kuvvetleriyle orantılı olarak teşkil ediliyordu. Bu açık hüküm üzerinde girişilen hukuk cambazlıkla-

Uyuşanlar, **buluşurlar!**

Bir alkış, bir alkış, bir alkış.. Yemin etmek üzere kürsüye çıkan orta boylu, gözlüklü, genişçe adanı bu alkışların yükseldiği sıralardan kalkmış değil. Ne hoş, ne ulvi, ne güzel bir kardeşlik havası. İşte. Demokrasi bu! Hadisenin cereyan ettiği yer, T.B.M.M. dir. Yemin eden bir C.H.P. lidir. Alkışlayanlar ise A.P. nin, Y.T.P. nin, C.K.M.P. nin bir çok üyesi. Hem de kimler? En müfritler diye bilinenler. Başgilciler. Nasıl da iftira etmişler, bunlara: Kardeşlik havasını bozuyorlar diye.. Halbuki, kendi liderlerini bu kadar alkışlamış değiller.

Dostluklarını göstermek için C. H.P. sıralarına bakıyorlar ve basıyorlar alkışı. Yarım dakika, bir dakika, birbuçuk dakika.. Zevk aldık----, kürsüde tam adamlarını buldukları öylesine belli ki.. İdeal arkadaşlığı, çap benzerliği, fikir, ruh ve metod birliği bu işte! Yok, İkinci Cumhuriyetten ümitsiz olmak için sebep mevcut değil. Baksanıza, kardeşlik havasına!

Kürsüdeki Kasım Gülek, mütebessim, başıyla selâm veriyor.

Alkışlar, alkışlar, yeni alkışlar

*

gir metih, bir metih, bir metih.. Methedilen uzun boylu, çıplak başlı, gözlüklü adam bu methiyelerin yayınlandığı gazetelerin organı bulundukları partilerden değil. Aksine. Tam, karşı partiden. Ne hoş, ne ulvi, ne. güzel bir kardeşlik havası. İşte, Demokrasi bu! Methedilen adanı, bir' C.H.P. milletvekili. Methedenlerin, hem de göklere çıkarırcasına methedenlerin biri Gökhan Evliyazade - Hami Tezkan ikilisinin kibar ve nezih, vatansever, idealist Son Havadisi, öteki mantık ve sağlam ruh âleminin mümtaz siması Osman Bölükbaşının Kudreti. İktidar için seçim kampanyası boyunca yırtınmış olan bu iki parti, şimdi, seçimlerden sonra bir C.H.P. liyi hangi mevkie lâyık görüyor, bilir inisiniz? Başbakanlığa! Hayır, hayır.. O C.H.P. li Başbakan olacak, fakat Evliyazade ile Bölükbaşı Cumhurbaşkanı değil.. C.H.P. liyi nasıl takdir ettiklerinin bir samimi ifadesi bu.. Evliyazade de. Bölükbaşı da kabule şayan tek Başbakan adayı ilân ettikleri C.H.P. linin üstün devlet adamı vasıflarına, siyasî karakter kuvvetine ve medeni cesaretine hayrandırlar. Tamamile memleket menfaati gözetilerek takınılmış bir tavır bu!

Son Havadisin ve Kudretin, kabul edebileceklerini ilân ettikleri tek Başbakan adayı C.H.P. li Nihat Erimdir.

Mecliste, Evliyazade ve Bölükbaşı, bu iki asil siyasi, kendi siyasi içtihat ve temayüllerini ancak onun gerçekleştirebileceğinden emin olmanın hazzı içinde methediyorlar, methediyorlar, methediyorlar...

C.K.M.P. adayı Nihad Erim takdim ediliyor

"Meyhanecinin şahidi bozacı!"

rı yeni Meclis binasının ferah salonunda acı hatıraların bir kere daha canlanmasına ve nisyan ile malûl olmayan hafızalarda bir ismin yer almasına sebep oldu. İsim, düşük iktidarın Sanayi Bakanı Sebati Atamana aitti, Ataman da bir zamanlar Meclis kürsüsünde gene bir Anayasa hükmünü kendine göre tefsir ediyor ve ara seçimlerinin yapılmayabileceğini ifade ediyordu. O da bir hukuk cambazlığıydı. Bu benzerlik, bir kere daha yüreklerin burkulmasına sebep oldu. Zira Ataman halen Kayseri cezaevinde bulunuyordu ve anlaşılan, Atamanın arkadaşları bu günkü şartlar içinde eski zihniyeti hortlatmak niyetindeydiler. Bunlara göre, madem ki oy gizliydi ve serbestti, bazı gruplar kendi aralarında birleştikleri takdirde istedikleri istikamette oy verme hakkına sahiptiler. Halbuki bu mantıkla, bir meclisteki en kuvvetli gruba, hiç Dîvan üyeliği vermemek bile kabildi. A.P. liler, Y.T.P. ile giriştikleri bir orortaklığa güvenerek bu garip tezin Millet Meclisinde temsilcileri oldular. Fakat iyi niyet sahipleri buna karşı direndiler ve yorganı, yangından müteessir olmadan kurtarmak için ellerinden gelen gayreti sarfettiler.

İnönü, T.B.M.M. yi açıyor

Tarih önünde

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında, cuma günü öğleden sonra cereyan eden hadiselerin tâkip ettiği rota uzlaşma istikametinin aksine olunca, siyasi partilerin iyi niyetli müntesipleri elele vererek çalışmağa koyuldular. Bunun en açık misalini de Y. T.P. Genel Başkanı Ekrem Alican verdi.

O gün yeni Meclis binasının arka tarafına düşen son derece , sevimli Senato salonunda Senato Başkanlık seçimi yapılmaktaydı. Seçimde, son dakikada Devlet Başkam kontenjanından aday olarak Senatoya gönderilen, tarafsızlığı Kurucu Meclis müzakerelerinden müsellem Kâzım Orbay bile, müfrit A.P. lilerin ve onlara iltihak eden Y.T.P. lilerin elinden Başkanlığı koparıp alamadı. Halbuki arzulanan, Senatoya Kâzım Orbayın başkan olmasıydı. İçerde vaziyet karışınca Senatonun tabii üyeleri çareyi halâsı dışarıya çıkmakta buldular. Zaman kazanmak lâzımdı. Zira, bozuk bir zihniyeti muzaffer kılma yolunda kararlı bulunan grupların basirete dâvet edilmesi gerekiyordu. Hemen parti liderleriyle temaslar kuruldu ve içerdekiler dışarıya çağırılarak, oturumun tatili yoluna gidilmesi tavsiyesinde bulunuldu. Tavsiyeyi kulak arkasına atmayan lider Alican oldu. Alican, Senato salonunun kapısına kadar gelerek arkadaşlarına işaret etti ve dışarıya çıkmalarını sağladı. Ekseriyet kalmadığından, ertesi gün saat 10'da toplanmak üzere oturum dağıldı.

Faydalı toplantılar

Bundan sonra siyasi kulisin merkez-i sıkleti birden parti ileri gelinleri tarafına kaydı. Senatonun tabii üyesi bulunan Ahmet Yıldız, Fahri Özdilek ve Suphi Karamanın öncülüğünü yaptığı grup, C.H.P., A.P., Y.T.P. ve C.K.M.P. lileri gelenleriyle temaslar kurarak bir dörtlü toplantı teklif etti. Toplantı iştişari mahiyette olacak ve partilerin anlaşması sağlanarak, her iki meclis için bir kördüğüm halini alan başkanlık divanları meselesi dostça karara bağlanacaktı. Toplantı saati olarak 22.30 kararlaştırıldı. Toplantı yeri, yeni Meclis binasının üst katındaki toplantı salonu idi. Toplantıya C.H.P. den, zaman zaman İsmail Rüştü Aksal ve İbrahim Öktem ile, daimi olarak Turhan Feyzioğlu, Nüvit Yetkin ve Fethi Çelikbaş, A.P. den Muhittin Güven ve Ferit Alpiskender, Y.T. P. den Yusuf Azizoğlu ve Ekrem Alican, C.K.M.P. den ise Hasan Dinçer ile Nureddin Ardıçoğlu iştirak ettiler. Uzlaştırıcı komisyon, Senatonun üyeleri bulunan Fahri Özdilek, Ahmet Yıldız, Suphi Karaman ve Sıtkı Ulaydan ibaretti. Gruplar, saatlerin 22.30'u gösterdiği sırada yeni Meclis binasının alt koridorunda hâzır ve nâzırdılar. İlk gelenler C.H.P. liler oldu. Onları Senatonun tabii üyeleri tâkip ettiler. Sonra diğerleri geldiler ve asansörle, gruplar halinde, üst kattaki salona çıkıldı. Salonun orta yerinde bir masa bulunuyordu. İyiniyet grupları masanın etrafına oturdular ve "Centilmenler Toplantısı" olarak anılacak olan mühim oturum açıldı. Mesele ortada olduğu için girizgâha lüzum görülmedi. İlk sözü Başbakan Yardımcısı ve Senatonun tabii üyesi Fahri Özdilek alarak durumu teşrih etti. Son iki gündür yapılan mücadele demokrasiyi tehlikeye düşürecek hale gelmişti. Buna bir çare bulmak ve rejimin elbirliğiyle korunmasını sağlamak lâzımdı. Bu çareyi Senatör Yıldız buldu. Yerinde şöyle bir doğruldu ve:

"— Mesele kolayca halledilebilir. Yeter ki, arkadaşlar burada birlikte söz versinler" dedi.

Sonra da, Anayasanın meşhur 84. maddesinin ruhuna göre bir tefsirde bulundu. Yıldıza göre, Senato Başkanlığı için en fazla koltuğa sahip A.P. ye, Millet • Meclisi Başkanlığı için de, en fazla koltuğa sahip C.H. P. ye şans verilmeli ve partiler bu karar etrafında toplanmalıydılar. Teklif, üyelerce mâkul karşılandı. Hattâ, Muhittin **Güven:**

"— İktidarda da, muhalefette de birlikte olmak, rejimin bekası için elzemdir" diyerek, kendi grupları içinde bunu savunacağını açıkladı.

Hava son derece iyiydi. CHP. 11 Feyzioğlu ise, umumi efkâra intikal eden Meclisteki karışıklık havadislerini bahis konusu ederek:

"— Elbette hareketli günler geçireceğiz. Kıyamet kopmaz bundan. Turlar taaddüt edebilir, gürültü çıkabilir. Dizimizi dövmemize mahal yok. Türkiyede demokratik rejim işleyecektir" dedi.

Toplantı uzadıkça aradaki buzlar eridi ve saatler cumartesi sabahının 5'ini gösterirken karara varıldı. *CM.* P. liler ve diğer partililer, AP. bağımsız adayı Suat Hayri Ürgüplüyü Senato Başkanlığı seçiminde destekliyeceklerdi. AP. ve diğer partiler ise C.H.P. nin göstereceği adayı Millet Meclisinde desteklemeğe söz veriyorlardı. Sabahın ilk ışıkları başkent üzerine dökülmeğe başlarken, uykusuz politikacılar yüzlerinde sevinçli bir ifade ile yeni Meclisin merdivenlerini inmeğe başladılar. Kiler sıkıldı ve namus sözleri verildi. Ölmek var, dönmek yoktu. Politika ahlâkının bütün vecibeleri yerine getirilecekti.

Centilmenlerin oyunu

Cumartesi sabahı saat 10.30'da Senatörler Meclisinin Geçici Başkanı İhsan Hamit Tiğrel:

"— Ekseriyet vardır;, oturumu açıyorum" sözlerini söylemek için önündeki mikrofona eğilirken, salonda oldukça kararsız bir hava hüküm sürmekteydi. 'Bir evvelki gecenin uykusuz arabulucu üyeleri dahil, herkes merak içindeydi. Verilen söz tutulacak mıydı? Millet Meclisi de o sıralarda toplantı halinde bulunduğundan, basın mensupları iki taraf arasında mekik dokumağa başladılar. Bir takrir, birden salondaki havanın elektriklenmesine sebep oldu. Takririn altında A.P. Grup başkanlarından Ferit Alpiskender ile C.H. P. li Hıfzı Oğuz Bekatanın imzası vardı. Takrir, anlaşma toplantılarının sonuncusu beklenilmek üzere oturuma dört saatlik bir ara verilmesini derpiş ediyordu. Takrir okunurken, Alpiskender sıraları teker teker dolaşmağa ve arkadaşlarını lehte oy vermeğe iknaa çalıştı. Mesele A.P. lilere Grupta anlatılacaktı. Ne var ki müfrit AP. sıralan vâveylâyı kopardılar. Üst sıralar ise aleyhte oy kullanacaklarını bildirdiler. Ortada bir taktik kokusu sezinliyorlardı. Mehmet Ünaldı ve Celil Cevherioğlu gibi eski Demokratlar her hâlü kârda İzzet Birantı desteklemeğe kararlıydılar. Bu sırada İzzet Birantın istifası Başkanlık Divanı tarafından okundu. Bunun üzerine Ferit Alpiskender ile Mehmet Ünaldı arasında, basın locasından bile duyulacak kadar sesli bir münakaşa başladı. Alpiskender, A.P. li Senatörü iknaa çalışıyor ve:

"— Mehmet bey, anlayış gösterin. Dışarda konuşalım, sonra karar verin" diyordu.

Ünaldının cevabı pek kat'i ve sert oldu:

"— Ne konuşacağız?"

Egeli A.P. liler müdahale ettiler *ve* gürültüyü önlediler. Seçimlere gidilmesi gerekiyordu ki, yeni bir takrir Başkanlık Divanına verildi. Bu defa takririn altında tabii üyelerden Kamil Karavelioğlu, Vehbi Ersü, Suphi Gürsoytrakın isimleri vardı ve iki saatlik bir ara talep ediliyordu. A.P. liler bunu da redde hazırlanıyorlardı ki, yan kapılardan biri açıldı ve içeriye A.P. Genel Başkanı Ragıp Gümüşpala girdi. Gümüşpala hemen ilk sıradaki A.P. lilere işareti çaktı ve birden A.P. sıralarından bir sayha yükseldi:

"— Kabul, kabul, kabul ediyoruz.!"

Oylamaya geçildi ve takrir ittifakla kabul edildi. Dört saatlik arayı kabul etmeyen A.P. liler, emir büyük yerden gelince toparlanıvermişlerdi. Bu iki saat içinde, bir evvelki gece sabaha kadar devam eden toplantının nihai kararı alınacak ve ona göre çalışılacaktı. Senatörler salona çıkarlarken gazeteciler de kulisi boyladılar. Basın mensuplarının yakaladıkları ilk A.P. li, Burhan Apaydın oldu. Apaydın gazetecileri gülerek karşıladı ve suallerini bekledi. İlk Sual, Ulusun becerikli muhabiri Yurdakul Fincancıoğludan geldi. Muhabir, bir evvelki toplantıyı bahis konusu ederek;

"— Bu anlaşma konusundaki fikriniz nedir? Gece bir Grup toplantısı yapıp bazı kararlar almışsınız" dedi.

Apaydın kendine has mimikleriyle suali dinledi ve:

"— Doğrudur... Sabah saat 8'de gene toplandık. Biz baskının ordudan geldiğine inanmıyoruz. Bunun için de bir muhtıra hazırladık" diye cevap verdi.

Anlaşılan, A.P. nin bir başka kutbu olan Apaydın grubunda hadiseler ayrı bir zaviyeden mütalâa ediliyor, geceki toplantı bir baskı olarak vasıflandırılıyordu. A.P. nin dehşetli avukatı, karakter] hakkın-

T.B.M.M. kulislerinde hummalı faaliyet

Eski ağıza eski taam (Resimde Ahmet Gürkan da görülmektedir).

da gazetecileri tenvir etti ve kendisinin ordu içindeki itibarını gösterir misaller verdi. Gazeteciler umduklarını bulamamış olmanın üzüntüsü içinde Gümüşpalayı yakaladılar ve bu defa ona sualler sormağa başladılar. Yeni haberlere göre Gümüşpala Çankayaya davet edilmiş ve orada Devlet Başkanıyla görüşmüştü. Bir gazeteci:

"— Çankayaya gitmişsiniz, doğru mu?" diye sorunca, Gümüşpala:

"— Yok böyle bir şey! Siz. gazeteciler nasıl da haber alıyorsunuz?" diye cevap verdi.

Bu defa gazeteciler Pala Paşaya bir gece evvelki toplantıdan bahsettiler. Pala Paşa dinledi, dinledi ve:

"— Biz memlekete hayırlı olanı yapmak için gayret sarfediyoruz" dedi ve yürüdü gitti.

Az ilerde ise Senatonun tabii üyesi Suphi Karaman vardı. Karaman, eski dostlarını sevgiyle karşıladı ve bir gazeteci dostunun koluna girerken:

"— Biliyor musun, bu gece hiç uyumadım" dedi ve devam etti:

"— Zaten 15 Ekimle 25 Ekim arasında da hiç rahat uyku uyumadık. Şimdi ise siyasi partileri yaklaştırmağa gayret etmekten fırsat bulamıyoruz."

Bir gazeteci bir sualle mevzua girdi:

"— Dün akşam toplantıda neler konuştunuz?"

Karaman, muzip muzip gülerek cevap verdi:

"— Memleket meselelerini;.'"

Yine gülerek devam etti:

"— Doğrusunu isterseniz, ben çok ümitliyim. Bütün partiler, hattâ C.K.M.P. liler bile son derece anlayış gösterdiler. Zannederim, Ürgüplü Başkan olacak."

Bu sırada bir gazeteci:

"— C.H.P., verdiği sözü tutabilir. Ama, ya Senato seçiminden sonra A.P. ve diğerleri sözlerini tutmazlarsa?" diye sordu.

Karamanın kaşları birden çatıldı:

"— Dün gece sabaha kadar konuştuk, herkes namus sözü verdi. Buna itaat etmezlerse, işin centilmenlikle ilgisi kalır mı?"

Başka bir gazeteci atıldı :

"— Bakıyorum, çok nikbinsiniz.."

Karaman:

"— Ben partili arkadaşlara güveniyorum. İnşallah beni yalancı çıkarmazlar" cevabım verdi ve saatine bakarak Senato salonuna gitti.

Saat 12'yi geçiyordu ve Senatoda Başkan seçimi yapılacaktı. A.P. Grubuna durum anlatılmıştı. Üyeler yerlerini aldıklarında ve Başkan oturumu açtığında saat 12.25'e gelmişti. Bu sırada Kâzım Orbayın söz istediği görüldü, Orbay kürsüye geldi ve adaylıktan feragat ettiğini bildirdi. Şimdi, tek aday kalıyordu: A.P. nin bağımsız Senatörü Suat Hayri Ürgüplü!.. Başkanlık, oylamaya geçmeden evvel adayın ismini okudu.' Salonda bütün gruplar Ürgüplüyü samimi hislerle alkışladılar.

Karamanın koyunu

Fakat hikâyenin acıklı kısmı bundan sonra yapılacak olan Millet Meclisi Başkam seçimlerinde cereyan edecekti. Salondaki milletvekilleri ve senatörler gazetecilerle sohbet ederlerken, yukarı kattaki bir odada uzlaştırıcı heyet son çalışmasını bitirmek üzereydi. Siyasi partiler bu defa daha kalabalık gruplarla toplantıya iştirak ediyorlardı. C.H.P., Grubuna Hıfzı Oğuzu almıştı. Çelikbaş ve Feyzioğlu da orada idiler. Y.T.P. ise, uykuya kanmış Fahrettin Kerim Gökayla takviyeli olarak görüşmelere katılıyordu. A.P. heyetinde bu defa Tahsin Demiray, Kadri Eroğan ve Nihat Kürşat vardı. C.K.M.P. yi Hasan Dinçer ve Ahmet Oğuz temsil ediyordu. Sohbet, sabahleyin bırakılan yerden devam etti. Suat Hayri Senatoda desteklendiğine göre, Millet Meclisinde de C.H.P. nin adayı desteklenecekti. Ortaya isimler atıldı. İlk isim, Avni Doğan oldu. Bu isim, A.P. lilere pek sivri gelmiş olacak ki, dudak büktüler. Sonra Fuat Sirmen ismi ortaya atıldı. Karşı grupların bu adaya diyecekleri yoktu. Hatta Fahrettin Kerim Gökay:

"— Sirmen hem birkaç lisan bilir, hem de çok yakışıklıdır. O koltuğa yakışır" diyerek salondakilere takıldı.

Tekrar namus sözleri verildi ve alt kata inildi. Şimdi sıra, Millet Meclisi Başkanının seçimine geliyordu. Büyük salonda cereyan eden hadiseler, iyi niyetli Suphi Karamanın bile yüzünü kara çıkartacak kadar fena netice verdi.

Saatlerin 15.30'u gösterdiği sıralarda yeni Meclis binasının ferah toplantı salonunda Yakup Kadri Karaosmanoğlu, geçici olarak oturduğu Başkanlık koltuğuna yerleşerek:

"— Ekseriyet vardır, oturuma açıyorum" şeklinde konuştuğunda, neler olacağından kimsenin haberi yoktu.

Karaosmanoğlu, Başkanlık seçim lerine geçileceğini bildirince, sol taraftaki sıralardan birinde oturmakta olan ince, uzun boylu, kır bıyıklı bir adam söz istedi. Kürsüye yürüyen adamın adı Yusuf Azizoğlu idi ve Y.T.P. nin Başkan adayı bulunuyordu. Azizoğlu mikrofona geldi ve söze başladı:

"— Günlerdir müzmin şekilde devam edip giden Başkanlık seçimi buhranına son vermek üzere adaylığımı geri alıyorum."

Sözleri salonda alkışlara sebep oldu. Y.T.P. nin şanslı adayı feragatinin mûcip sebebini de şöyle izah etti:

"— Senato seçimlerindeki dörtlü anlaşma, bu seçime de iyi bir ahenk getirecektir. Bunu ümit ediyorum."

Hemen ardından da feragatinin şu veya bu sebebe bağlanmamasını rica etti ve geceki anlaşmaya uyduklarım belirtti. Bütün salon Azizoğlunun bu örnek davranışım alkışlıyordu. Bu sırada gözler sol taraftaki sıranın başında oturan bir baş-

Y.T.P. Grubu
Zor oyunu bozar

ka adaya ilişti. C.K.M.P. nin, Azizoğlunun kuyruğunda Başkanlık seçimlerine katılan Genel Sekreteri Abdülhak Kemal Yörükten ne bir ses, ne bir nefes vardı. Oylamaya geçildi. Tam oylar verilirken, yaşlı Ord. Prof. yerinden ağır ağır kalktı ve birkaç cümle ile adaylıktan feragat ettiğini bildirdi. Ne var ki, atı alan çoktan Üsküdarı geçmişti. Bir kısım oylar Yörüke verilmişti. A.P. li bazı kimselerin de anlaşmayı tatbik etmedikleri seziliyordu. Salon birden boşalmağa başladı. Gazeteciler centilmen anlaşmasının bu tatbik sekline şaşıp kalmışlardı. Hemen kulise fırladılar ve yakaladıkları politikacıya tarizde bulundular. Tabii tarize mâruz kalanların başında A.P. liler geliyordu. C.K.M.P. lilere yanaşmaya bile lüzum görmediler. Zira Bölükbaşı o sırada mutemet yaranı Ahmet Oğuz ve Muhlis Ete ile salonun bir köşesinde keyifli keyifli sigarasını tüttürüyordu. Anlaşmanın ihlâlinden en ziyade müteessir olanlar, dinleyici yerinden seçimleri tâkip etmekte olan tabii Senato üyeleriyle, C.H.P. nin iyi niyetli Grup Başkan Vekili Turhan Feyzioğlu oldu. Feyzioğlu, kuliste yakaladığı gazetecilere:

"— Görüyorsunuz, biz ne kadar iyi niyetle hareket ediyoruz. Onların yaptıklarına bakın" diye dert yandı.

Gazeteciler Feyzioğluya hak vererek, A.P. blokuna yürüdüler. Suphi Baykam, eski bir arkadaşı olan A.P. li Kâmuran Evliyaoğlu ile konuşuyordu. Baykam:

"— Niye arkadaşlar böyle yaptılar? Biz sözümüzde durduk" deyince, kendinden pek emin Evliyaoğlu:

"— Biz size oy verdik. Siz, C.K.M.P. ye kırılın" diye cevap verdi.

Aslında kimin ne çeşit oy verdiği pek belli değildi. Muhakkak olan bir şey vardı ki, A.P. Grubu söz dinlemiyordu. Nitekim bunu, Evliyaoğlu da itiraf etmek zorunda kaldı ve:

"— Kimseyi, şuna oy ver diye zorlıyamayız" dedi.

Hakikaten, başlarında "Bağrı Yanık Analar + Apaydın + Evliyazade" üçlüsü bulunan grup, bütün verilen sözlere, edilen ahdü peymana rağmen, C.H.P. ye oy vermemekte ısrar ediyordu. Nitekim seçim neticesi, centilmenler anlaşmasının, eski devirleri pek hatırlatır bir şekilde çiğnendiğini gösterdi. Fuat Sirmen beşinci turda gerekli olan 226 oyu sağlıyamamıştı. C.K.M.P. li Abdülhak Kemal Yörük oyları parçalamakta büyük bir dirayet göstermişti.

Foyalar ve boyalar

Durum böyle olunca, C.H.P. liler hemen karar verdiler: Zapta geçilmesi için durum, kürsüden Meclise açıklanacaktı. Bu vazifeyi C.H.P. nin iki kıymeti Feyzioğlu ve Çelikbaş üzerlerine aldılar. Bu sırada Başkanlık Divanına gelen yeni bir takrir, Abdülhak Kemal Yörükün Başkanlık için adaylığım teklif ediyordu. Bu, bardağı taşıran son damla oldu. Çelikbaş kürsüye çıktı. Son derece heyecanlıydı. Hemen söze başladı:

"— Zapta geçmesi için açıklamalarda bulunmak istiyorum."

Birkaç gündür devam etmekte olan müzakerelerin anlaşma toplantılarının kısa bir izahını yaptıktan

Basın locasında bulunan gazetecilerden biri:

"— Bu kadar iyi niyetli olmak da fazla" demekten kendini alamadı.

Çelikbaş yerine giderken, Gökay kürsüye yürüyordu. Gökay da partisinin bu meselede elinden geleni yaptığını ifade ederek ahde sadakatlerini ifade etti.

Gözler Yörükü arıyordu. Kerameti Bölükbaşıdan menkul Ord. Prof. kürsüde arz-ı endam etti ve son derece sinirli bir şekilde:

"— Benim hakkımda yanlış kanaata kapılmanızı istemem. Ben sözünden dönen insan değilim. Bir defa feragat ettim, tamamdır. Beni arkadaşlarımın aday göstermeleri kararımı iptal etmez" dedi.

Tarık Güryay Mecliste ***(Ortadaki)***
Şeytan görmüş gibi oldular

sonra esas meseleye girdi ve Abdülhak Kemal Yörükün hareket tarzına temas ederek:

"— Bu hareket samimiyetle nasıl bağdaşır? İnsanların meslekleri, onların şahıslarına vurulan bir damgadır" dedi.

Bu sözler salondaki Gümüşpalacı A.P. liler tarafından alkışlandı. Anlaşılan, A.P. lilerin bir kısmı da bir anlaşmanın ihlâl edilmiş olmasına fena halde kızmışlardı. Çelikbaş, sözlerini:

"— Bu çeşit basit, bu çeşit iptidai taktikler" teşhisiyle bitirdi ve kürsüden inerken:

"— Bunun için, iyi karar vermenizi rica ediyor ve muhterem reylerinize iltica ediyorum" dedi.

Tekrar oylamaya geçildi. Fakat netice gene beklenen gibi olmadı. Bütün açıklamalar, A.P. kanadındaki çekimser oyların fazlalaşmasından başka bir şeye yaramadı. A.P. li Başgilciler, C.H.P. ye oy vermektense çekimser kalmayı tercih ediyorlardı. Verilen sözün kıymeti mi vardı? Salonda ekseriyet bulmak müşkül hale gelmişti. Başkan oturumu tatil etmek zorunda kaldı.

Böylece *C.H.P.,* bütün iyi niyetlerine rağmen, D.P. den aktarma politik taktikler karşısında bir kere daha hüsrana uğruyordu. Tabii asıl katledilen parlemanter hayattı.

Bitirdiğimiz haftanın hadiseli geçen o cumartesi akşamı, C.H.P. Grubu toplantıya çağırıldı. Toplantıda

bizzat C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü de bulundu, C.H.P., son durum muvacehesinde hareket tarzını karar laştırırken, oylama sırasında salonda bulunmayan kendi milletvekillerinin de kulaklarım azıcık, çekmeyi ihmal etmedi.

A.P.

Torbada kediler

Haftanın ortalarında bir gündü.

Meclis yeni Cumhurbaşkanını seçmiş, Cemal Gürsel Anıt Kahiri ziyaret için Meclisten ayrılmıştı. Dinleyiciler, muhteşem Parlamento binasının mermerlerle kaplı büyük salonlarından birinde tebrik töreninin başlamasını bekliyorlardı. Bir köşede duran senatör ve milletvekillerinden bir grubun birden kaynaştığı görüldü. Temsilciler A. P. ve Y. T. P. ne mensuptular. Birbirlerine, az ilerilerinde duran bir Albayı gösteriyorlardı. Genç, fakat beyaz saçlı, beyaz yüzlü, munis mavi gözlü albayın yakasında topçu rengi vardı. Etrafındakiler, yüksek Adalet Divanının üyelerinden bazılarıydı. Albayı işaret edenler:

"— Tarık Güryay!" diye mırıldandılar.

Yassıadanın eski komutanı, etrafını seyretmekle meşguldü. Cumhurbaşkanı seçimini, şeref balkonundan takip etmişti. Aman yarabbi, aşağıda, milletvekillerine ve senatörlere ayrılmış sıralarda ne de çok âşinâ sima vardı. Fakat âşinâ simalar, Yassıadanın eski komutanıyla gözgöze gelmekten dikkatle kaçındılar. Buna rağmen muzip Albay, içlerinden bir tanesini yakalamaya muvaffak oldu. Gözünü kırpıp, başını "Götüreyim mi?" gibilerden, gülerek salladı. Eski Yassıada sâkini, yeni senatör önüne bakarak kalabalık arasına karışmayı tercih etti.

Hiç bir şey, bitirdiğimiz haftanın içinde A.P. saflarında başgösteren ciddi ayrılığı bu hâdiseden daha manalı şekilde anlatamaz. T. B. M. M. nde, bir ucundan Yassıadayla şahsen alâkalı bulunan -eski sakinlerinden olma, hısımlık, akrabalık veya avukatlık gibi..- senatör ve milletvekillerinin sayısı 121 dir ve bunlar en ziyade iki parti içinde -A. P. ve Y.T.P.- yer almışlardır. Aslan payı, A.P. ye aittir. Tabii bu rakama, rabıtaları sâdece D.P. ile olanlar dahil değildir.

İktidar darbesi

Haftanın başından itibaren anlaşıldı ki, A. P. içinde "Başgilciler" diye bilinen ve son Havadiste kümelenmiş grup bir "Parlamento Darbesi"yle iktidarın üzerine oturma plânıyla başkente gelmiştir. Çeşitli partilere mensup senatör ve milletvekilleri Ankaraya varır varmaz, bazı seçim öncesi anlaşmalar su yüzüne çıktı. Bunlar kendi aralarında hemen teman geçtiler ve hareketlerini tesbit ettiler. İlk darbe ,Cumhurbaşkanlığı konusunda olacaktı. Ali Fuat Başgil, üç partiye mensup taraftarları tarafından ilk iki turda olmasa dahi, salt çoğunlukla iktifa edilecek üçüncü turda Devletin başına getirilecekti. İmzalar toplandı ve ünlü âlim İsviçreden çağırıldı (Bk. "Devlet Başkanlığı"). Devlet böylece kurulduktan sonra, hükümet aynı yoldan teşekkül edecekti. O zamana kadar, resmi bir birleşmeye başvurulmayacak ve şüphelerin doğmasına yol açılmayacaktı. Grubun Başbakan adayı Burhan Apaydındı. Başgili Cumhurbaşkanı seçen çoğunluk, kabineye de itimat sağlamaya yetecekti. Devletin ve Hükümetin dizginleri böylece ele geçirildikten sonradır ki maskeler atılacak, icraat başlayacaktı. Sandıklarda tecelli etmeyen Milli İrade, Parlamentoda tecelli ettirilecekti.

Fakat 1961 konfedereleri, tekerleklerinin arasına ilk çubuğun Ragıp Gümüşpala tarafından sokulduğunu gördüler. A. P, Genel Başkanı, Başgilin Cumhurbaşkanlığına karşı açıktan cephe alınca ufak bir taktik değişikliğine lüzum görüldü. Pala Paşayı yıpratmak, gözden düşürmek, itibarını kırmak kabildi. Bu suretle Cumhurbaşkanlığı oylamasında ve onu takip edecek Hükümet meselesinde A. P. milletvekilleri arasından az fire verilebilirdi. Y. T. P. ve C. K. M. P. den gelecek oylar ise, zaten doğrudan doğruya Başgilindi ve Gümüşpalayla alâkalı değildi. Hatta Gümüşpalanın takındığı tavır, C. K. M. P. den gelecek oyları daha emin hale sokacaktı. Plân derhal tatbike kondu. Evliyazade grubunun elindeki yayın organları Gümüşpalaya ver yansın ettiler. Şimdi Son Havadis, Düşünen Adam hep A P. Genel Başkanının tecrübesizliğinden, partiyi düşürdüğü müşkül durumlardan bahsediyordu. Başgil grubuna mensup A. P. lilerin Gümüşpalaya karşı şahsi davranışları bile değişti. Artık onu görünce sırt-

Bağrı Yanık Türk Anaları

Dün ve bugün

Duruşmaların Anatomisi

Af Meselesi

Bir seçim kampanyasını, sağ ellerinin ilk üç parmakları aşağı doğru sarkıtılmış, kürsülere "Bağrı Tanık Türk Anaları" çıkarılmış olarak yürütenler ve "Sevdiklerden Selâm" getirip sözden göze kombinezon kuranlar Kayseri Cezaevinin kapısına bir kilit daha vurmuş bulunuyorlar. Seçilinceye kadar, meydan mitinglerinden kapı arkası sohbetlerine, her yerde ve her konuşmada, nisyanla malûl beşer hafızasının yumuşattığı kalplere bardak bardak af şerbeti sunanların, mazbataları cebinde başkente varır varmaz ilk işleri bir şefaatin teşebbüsüne dahi girişmeyeceklerine dair taahhütname imzalamak olmuştur. Bunda şaşılacak bir taraf yoktur. Şimdi, Kayseri Cezaevinin kapıları uzun, belki pek uzun yıllar kapalı kalacaktır.

Böyle bir kampanyadan sonra, senatör veya milletvekili pâyesini kazanmış olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinin kapısından içeri girenlerin bir büyük kısmının, şahsi hesaplarla, bir affı asla istemedikleri muhakkaktır. Banlar, eski D. P. nin, bir adaylık koparabilmek için seneler senesi lider veya yakınları nezdinde cansiperane gayretler sarfetmiş, fakat, lider veya yakınları tarafından buna layık görülmemiş ikinci sınıf, üçüncü sınıf elemanlarıdır. Boşalan sofraya oturduktan ve o kadar özledikleri yiyeceklere, içeceklere kavuştuktan sonra iskemleleri eski sahiplerine geri verecek tasarrufları kolaylıkla arzulayacaklarını sanmak, kendilerini hiç tanımamak demektir. Kayseri sakinleri, kendilerinden selam götürmek suretiyle oy toplayıp evvelce işgal ettikleri sıralara yerleşenlerin listesini tetkik ettiklerinde, bu çeşitten pek çok isme tesadüf edeceklerdir. listeler, "Yassıada Avukatlığı" etiketinin de hangi gayelerle yakalara takılmış olduğunu gösterecektir. Bir politika mektebinin şampiyonları sıfatıyla, Kayseri sâkinleri, sâdece çömezlerinin başarısıyla övünebilirler. Tıpkı, vaktiyle, kendilerinin yaptıkları gibi, bir takım kısan halkın karşısına çıkıp hiç fütur duymadan, tutulmayacak bütün vaadlerde bulunarak, ne yalandan, ne dolandan çekinerek her türlü hissi istismar etmiş ve Mecliste yerler kazanmıştır. Aradaki fark, bu defa basılan sırtların kendi sırtları olmasından ibarettir.

Bağrı Tanık Türk Analarına gelince, onların yanlış ata oynadıklarını görmeme imkânı mı vardır? Onları, bilinen şekilde cephe almaya teşvik eden yakınları en büyük oyunu Kayserideki koğuş arkadaşlarına oynamışlardır. Hâdiselere İhtilâlden önce doğru teşhis koymayan, Yassıadadayken doğru teşhis koymayan ve bu yüzden pek çok ıstıraba yol açanların bari bu defa daha realist davranmaları beklenirdi. Gedikli, Ağaoğlulu, Kayalarlı, Akarcalı, Tekinelli, Perinli, Akçallı listeler bunun aksini ispat etmiş, bunların yer yer kazanması Kayseri sâkinlerinin talihsizliği olmuştur.

Siyasi suçlar affedilmez mi? Elbette ki atfedilir ve affedilmelidir de.. Ancak bu, sâdece ve sâdece insani sebeplerle yapılır. İnsani sebepler ise, seçim kampanyalarında, sağ ellerin ilk üç parimakları aşağı doğru sarkıtılarak dillere pelesenk edilmez. Siyasi suçlar, elbette ki siyasi sebeplerle de affedilir. Nitekim 27 Mayıs sabahı, hapishanelerin kapıları bu sınıftan mahkûmlara bundan dolayı açılmıştır. Bu iktidar kurmaya dahi yetmeyen miktarda oyun, 27 Mayıs sabahı kınından çıkmış Sten tabancaların oynadığı, rolü oynayabileceğini sanmak hayalin ta kendisidir. Nitekim oynayamamıştır ve oynayamayacaktır. Dün olduğu gibi bugün de Kayseri Cezaevinin kapıları İhtilâle dost, İhtilâle güven veren bir iktidar memleketi huzura, sükûna kavuşturduktan sonra aralanabilir. Bunun aksini yapacaklarını vaad edenlerin) seçmene yalan söylediklerinden ve yalan söylediklerini mükemmelen bildiklerinden zerrece şüphe yoktur. Ama onları bunu yapmaya, ta Kayseriden teşvik edenlerin siyasi basiretsizliklerinin yeni örneğini vermelerine hiç lüzum yoktu. Bu basiretsizlikleri yüzünden memlekete, kendilerine ve yakınlarına zaten çok, ama pek çok ıstırap çektirtmişlerdir.

Düşünmek lâzımdır: Bir ihtilâl olmuştur. Bu ihtilal, hiç bir ihtilâlin yapmadığı şeklide, iktidardan düşürdüğü takımı tarafsız, dürüst ve âdil hakimlere tealim etmiştir. Bir yıla yakın zaman bu hakimler her şeyi ince eleyip sık dokumuşlardır. Günler ve günler, Türk umumi efkârının önünde, dünya umumi efkârının önünde duruşmalar yapılmıştır. Nihayet, kararlar tefhim olunmuştur. Bu kararların yerinde olduğuna inanıldığı içindir ki, kudret sahipleri, çeşitli taraflardan geldiğini yarın Tarihin yazacak olduğu teşebbüslere rağmen üç ölüm cezasını infaz ettirmişlerdir. Sonra bir serbest seçime gidilmiştir. Bu seçimlerden bir iktidar dahi çıkamayacak, fakat af çıkacak! Bunun mantıkla bir alâkası olmadığım, Yassıada avukatları dahi görebilme imkânına sahip bulunmalıdırlar.

Şimdi, halkı bu şeklide kandıranların halk tarafından "Haydi bakalım, bizden oy istediniz, verdik. Oy isterken vaad ettiklerinizi yapmak için çalışmaya başlayın.." diye sıkıştırılmalarını teşvik belki verimli bir politikadır. Ama o yolu tatmak, milletin başında gerçekten bela olan politika esnafının usullerini taklit olor. Üstelik bunun, Kayseridekilere hiç bir tayda vermeyeceği, olsa olsa onların kapalı kapılar arkasındaki ikamet süresini daha da uzatacağı ortadadır. Gönüllerden kin ve intikam duyguları silinip süpürülmeden, Gediklerin ve Ağaoğluların karanlık siluetleri Türkiye Millet Meclisinin çatısı altından çıkıp gitmeden, D. P. nin en seviyesiz takımının tahrikleri, kulis faaliyeti, bugünkü saman ipliğiyle bağlı müvazeneyi dahi altüst etmeye matuf teşebbüsleri dinmeden ıstıraplar dinmeyecektir. Bunu dindirmeye hiç kimsenin kudreti yetmeyecektir. İhtilâli daha fazla oyuncağa, o günden bu yana olup bitenleri bir "gülünçlü oyun" haline getirmeye müsaade olunmayacağı içindir ki statüko arzulanan istikamette değişmeyecektir. Türkiyedeki kuvvetler dengesi artık başka sevdalar peşinde olanlar tarafından görülmelidir, bilinmelidir.

Bugünkü neticenin, Kayseri cezaevinin kapısını açmayacağı, olsa olsa oraya bir kilit daha varacağı söylenmişti. İşte, açma Vaadiyle gelenler, ilk iş olarak bu kilidi vardalar. Bu yeni dersten de bir ibret alınmayacaksa, başı şimdiden taşa varmak daha iyi değil mi?

Görülmemiş Skandal

Hâdise, gene bir otelde geçti. Ama bu sefer bir İstanbul otelinde, Park Otelde değil, Ankarada Bankan otelinde. Ancak kahraman Menderes hakkındaki hükmün infaz olunduğu aksam Park Otelin orkestrasını susturmaya kalkan aynı garip yabancıydı: David Hotham! David Hotham'ın hususiyeti muteber İngiliz basınını Türkiyede temsil etmesidir. Basın hürriyetinin dünyaca bilinen alemdarları, meşhur The Times ve ciddi Economist Türkiyede olup bitenleri bu zatın kalemiyle dünyaya bildirirler.

Bitirdiğimiz hafta, Ankara bilinen karışıklık içindeyken, A. P. lilerin karargâhı durumundaki Barıkan otelinin alt kat salonuna girer bir İstanbul gazetesinin foto muha biri köşelerden birinde üçlü bir grup gördü. Grubu teşkil edenler sacı zayıf nahif, orta boylu David Hotham, bol saçlı, gür bıyıklı, alışılmamış vücutta Gökhan Evliyaoğlu, delikanlılık çağından henüz çıkmışa benzeyen, tatlı yüzlü Hami Tezkandı. Üç ahbaplar hararetli hararetli konuşuyorlardı. Foto muhabiri makinesini âyârladı, deklanşöre bastı. Flâş parladı ve resim alındı. Ama flaşın parlamasıyla birlikte muteber İngiliz basınının hür fikirli temsilcisinin de yerinden fırlaması bir oldu.

David Hotham gazetecinin üzerine yürüdü ve Lorel-Hardi türkçesiyle haykırdı:

"— Neden çektiniz resmimi? Verin o filmi bana!"

İngiliz gazetecinin Türk meslekdaşı bu garip talebe pek şaştı. Hiç böyle şey görmemişti. Ancak

David Hotham

Medar-t iftihar

Hotham, sinirleri tamamen boşalmış halde ısrar ediyordu. Film kendisine verilmeliydi! Arada çekişme başladı. Bu sırada, fotoğrafçının temsil ettiği İstanbul gazetesinin muhabiri de hâdise yerine gelmişti. Herkes o tarafa bakıyordu. İngiliz gazeteciye, kendi lisanında, telaş ve endişesinin sebebini sordu. Bir gazeteci, arzuladığı manzarayı tesbit hakkına İngilterede sahip değil miydi? Orada sahip olsa da, olmasa da Türkiyede sahipti. Hotham, hakikaten kendini bilmez haldeydi. İleri geri söylendi, bir takım saçma sebepler ileri sürdü. Anlaşılıyordu ki Evliyaoğlu-Tezkan biraderlerle bir arada görülmek istemiyordu.

İstanbul gazetesinin temsilcisi sükûnetle, telaşlı İngilize, resmi gazetelerine göndereceğini, gazete bunu isterse kullanacağını, istemezse kullanmayacağını söyledi. Kızacak, korkacak ne vardı? Yoksa. üçlü grup bir suç mu işlemekteydi?

İşte bu sırada, tadsız hadisenin en inanılmayacak tarafı cereyan etti. Foto muhabiri her ihtimale karşı makinesini korumak amacıyla filmi makineden çıkarmış, sarıyordu. Birden Gökhan Evliyaoğlu üstüne atıldı, filmi kaptı ve açıp ışığa tutuverdi.

Genç gazeteciler güldüler. Hiç seslerini çıkarmadan uzaklaştılar. Fotoğraf bir hâdisenin tesbiti için tek yol mıydı ki? Ertesi gün Hotham, gazetecilerin bürosunu ziyaret etti. Zararlarının telafisi için kaç para istiyorlardı? Pek zarif Majestelerinin, münasebetsizliği son haddine varmış acaip temsilcisi layık olduğu cevapla bürodan yolcu edildi.

İngiliz basını, İngiliz basını! Türkiyeye bir temsilci göndermişsin ki kırk yıl iftihar etsen halikındır.

Ama biz o muteber İngiliz basınını, temsilcisinin şahsında artık tanıyoruz -ve Türkiye hadiselerini hangi istikamette aksettirdiğini gördüğümüzde de biç, hiç, hiç şaşmıyoruz. Böyle basa böyle traş, böyle gazeteciye böyle basın!

larını çeviriyor, başlarını döndürüyprlardı. Kılıçlar çekilmişti.

Dikkatli gözler, A. P. içinde liderin ekseriyette değil ekalliyette olduğunu farketmekte gecikmedi.

Dağlara kar yağınca

Fakat Başgil grubuna asıl darbe. Başgilin/ kendisinden geldi. Meclisin açılışına aynı rengi taşıyan A. P., Y. T. P. ve ç. K. M. P, milletvekilleri salma salma, hayatlarından memnun halde geldiler. Gümüşpalanın tuttuğu yol üzerine, bir "Müstakil Grup" darbesi hazırlamışlardı. Hareketin manevi pederlik vazifesini Gümüşpalanın yanında sayılmakta fayda uman Kâmuran Evliyaoğlu yapıyordu. Her partiden çok sayıda milletvekili istifa edecek, bunlar Parlamento içinde ekseriyeti elinde tutan bir müstakil grup halinde birleşecekti. Kâmuran Evliyaoğlu, C. H. P. içinden de bir alemdarın ismini açıkladı: Kasım Gülek. Kâmuran Evliyaoğlunun resmen bildirdiğine göre C. H. P. nin eski Genel Sekreteriyle temas etmişler, ondan söz almışlardı. Eğer Gülek, vaad ettiği gibi 50-60 milletvekiliyle gelirse, Müstakil Grup Başbakanlığı kendisine verecekti. Simdi, Gülekten cevap bekliyorlardı. Nitekim bu yakınlık, Meclisin yemin celsesinde parlak şekilde ortaya çıktı. A.P., Y.T. P, ve C. K. M. P. gruplarının aynı telden çalan mensupları herkesin şaşkınlıktan açılmış gözleri önünde Kasım Güleği avuçlarım patlatırcasına alkışladılar. Bu alkışlara, Gümüşpala bile hayretle baktı. İyi niyetli Pala, kulislerde dönenleri yeni yeni farkediyordu.

Ancak, konfederelerin Meclise geldikleri sırada Ali Fuat Başgilin istifa telgrafı postahaneden geçmiş, müvezzi alelacele Meclisin yolunu tutmuştu. Haber A. P. li Demokratlar arasında bomba gibi patladı. Başgil Cumhurbaşkanlığı adaylığından vazgeçmekle kalmamış, senatörlükten de istifa etmişti! Üstelik, alelâcele başkenti terketmiş, evinden dışarı çıkmıyacak kadar bitkin olduğunu açıklamıştı.

Söylenti Meclis koridorlarında dolaşmağa başlar başlamaz A.P. li Demokratlar harekete geçtiler. Evvelâ Evliyaoğlu sıralan dolaştı. Sonra Hami Tezkan büyük bir telâş-

la milletvekillerinin aralarına karıştı. Grup, Meclis kulisinin döndüğü salonun dibindeki kahve ocağının yanında alelâcele bir "ayak divanı" topladı. Bazı İzmir milletvekilleri ve Aydın milletvekillerinden birkaçı, Apaydınlarla başbaşa yerip ne yapacaklarım kararlaştırdılar. Gökhan Evliyaoğlu derhal duruma vaziyet etti ve:

"— Aman telâşlanmıyalım! Başgili muhakkak zorla istifa ettirdiler. Yapılacak tek şey, yeni bir aday bulmak veya oy vermemektir" dedi.

Etraftakiler baş salladılar. Tezkan içeri koştu ve milletvekillerini dolaşarak telâş etmemelerini, yeni bir aday bulacaklarını veya bir çâre düşüneceklerini bildirdi. A. P. li Demokratlar, kısa süren fiskosların dan sonra dağıldılar. Her biri bir yana giderek yeni durum hakkında kulise başladı.

sağdnyu: Zamanı değil!

parti isindeki karışıklık, Cumhurbaşkanı seçimine kadar devam etti. Son Havadis ekibi, kuvvet gösterisi yapılması hususunda hâlâ ısrar ediyordu. Hele Gümüşpala, Gürsel ve Komutanlarla vardığı anlaşmayı, ve işin mahiyetini anlattığında âdeta bir kıyamet koptu. A.P. içinde kayıplara uğradığını gören Başgilci grup Gümüşpala ve Osmayı derhal muvazaa ile suçlandırdı.

Osma ve Gümüşpala kendilerini müdafaadan ziyade, parti grubu için de taraftar toplamağa gayret ettiler ve kulis faaliyetini kesifleştirdiler. Adalet Bakanlığında yapılan top lantıdan sonra başka çıkar yol olmadığını görmüşlerdi. O *gün* saatlerin 20. 30'u gösterdiği sırada A. P. Genel Sekreteri Şinasi Osma bizzat harekete geçerek Y .T. P. ile de temas

Gümüşpala ve Milletvekilleri
Ekalliyette bir lider

Bu sırada koridorda eğlenceli bir olay cereyan etti. Mitinglerde bile ağzım açmıyan bayan Gedik, ilk olarak bir gazeteciyle konuştu. Bir basın mensubu, bayan Gediki yalnız görünce yanına sokuldu ve:

"— İşte herşey halledildi. Milletvekili seçildiniz. Kabinede vazife verirlerse kabul edecek misiniz?" dedi.

Sade tayyörünün içinde ağır ağır gazeteciye dönen bayan Gedikin ağzından su kelimeler döküldü:

"— Hiç birsey söylemiyorum."

Politikacı bayan Gedikte ufak bir terakki görülüyordu. Maazallah, gazetecinin sualine bir iki damla gözyaşıyla mukabele edebilir veya gözlerinin içine bakarak ne söylemek istediğini gazetecinin izanına bırakabilirdi.

kurdu. Telefonla Y. T. P. Genel Sekreteri İrfan Aksuyu bularak bir ve beraber hareket etmenin faydalarından bahsetti. Osma ve Aksu hayli uzun konuştular. Muhavere bitince, bu defa hareket T. T. P. de basgösterdi. Aksu, hemen Genel Başkan Alican ile temasa geçti ve Genel Başkanını durumdan haberdar etti: A. P. den yakınlaşma teklifi geliyordu. Bu, nasıl karşılanacaktı?

Alican, yakınlaşmanın hangi meselelere inhisar edeceğini sorunca, Aksu sâdece rejim meseleleri olduğunu bildirdi. Y.T. P. Genel İdare Kurula toplantıya çağrıldı ve bu husus karara bağlanmağa çalışıldı. Bu sırada A. P. li Nihat Su da soluğu Y. T. P. nin Menekşe sokaktaki, talihsiz Hür. P. den müdevver Genel Merkezinde almıştı. A. P. li Nihat

Okuyucu Mektupları

Akis'in son sayısında yayınlanan "Neticelerin Tahlili" başlıklı yazıyı ilgi ile okudum. Görüşlerinize, büyük oranda, katılmamaya imkân yok.

Bana kalırsa, C. H. P.'nin beklenen sonucu alamamasının sebeplerin den biri de "etkili re yaygın bir propaganda" yapılamamış olmasıdır. Bir çok yerlerde balkın ayağına gidilerek "neden gecen seçim leri C. H. P.'nin kazanmasının iyi olacağı" anlatılmamış, anlatılamamıştır. Hatta, böyle bir çaba yorgunluk sayılmış, gerekli bile görülmemiştir. Oysa, yurdumuzda ulaştırma ve haberleşme imkânlarının pek ileri olduğu re bütün gerçeklerin kolayca yurttaş çoğunluğunun kulağına vardığı ileri sürülemez. Üstelik halk -yerden göğe haklı olarak- kendisine önem ve değer yerilmesini, saygı gösterilmesini istemekte, beklemektedir.

C.H.P.'nin kazanmama sebeplerin den biri de parti isindeki yıkıcı bölünmelerdir. Yurttaş iktidar ışığını görür görmez birbirine giren bir topluluğa güvenememekte haklı sayılmaz mı? Öte yandan "iktidarın nasıl olsa bizde olduğu duygusu ve bunun ölçüsüz şekilde belli edilmesi" hem yöneticilere gevşeklik yermiş, hem de seçmeni incitmiştir.

Orhan Barlas - Gaziantep

Yazarlar yalnız kendi düşüncelerini değil halk topluluklarının da düşüncelerini aksettirmelidirler. Partili partisiz vatandaşların ittifaka yakını siz ve sizin gibi düşünenlerin aksini düşünüyorlar. Sayın Gülek bizlere omuz veren, mücadele hızımızı arttıran adamdır.

Genel seçimlerdeki netice milletin neler düşündüğü hakkında sizlere herhalde bir fikir vermiştir zannederim.

Halkın arasına girip sokaktaki adamın neler düşündüğünü öğrenip Akis mecmuasında açıklarsanız, çok memnun oluruz.

Sabri Pekacar - Eyüp

Okuyucu Mektupları

Mecmuanızın son sayısını cimdi okudum. Secimi kaybettik ama, AKİS'i kazandık.

Melâhat **Atkaya - Ankara**

*

Mecmuanızın son sayısındaki, "Başkente Dönenlerin Anlattıkları" başlıklı razınızı ibretle okudum. Seçimlerin içinde bulunan biri sıfatıyla, yazdıklarınızın doğruluğuna şahidim. Gerçekten C. H. P. bu seçimlerde, hiç beklenmeyen taraflardan yediği darbelerin zararlarını çekmiştir.

Yazınızda, Maraşla ilgili bir hususu tavzih etmek istiyorum. Miras adaylarının peşinden köy köy dolasan ve onların borçlarını tahsil bahanesiyle hacizler koyduran Ziraat Bankası Müdürünün Maraş Merkez Müdürü sanılması kabildir. Bu zat. Ziraat Bankasının Elbistan müdürüdür ve yazdığınız hâdise o ilçemizde cereyan etmiştir.

Bir Maraşlı okuyucunuz

Su ile Y.T.P. li Hasan Kangal birer koltuk çekerek uzun uzun dertleştiler. Nihat Su mutlaka A.P. ile Y. T. P. nin bir ve beraber hareket etmesini istiyordu Y. T. P. de alınan karar, A.P. deki gibi muallâkta kalmadı. Y, T. P. kül halinde, dörtlerin toplantısında kararlaştırılacak hususlara riayeti kabul etti.

Parlamentoda ise, A.P. ve Y. T. P., ilk işbirliğini Başkanlık Divanı seçimlerinde gerçekleştireceklerdi.

Bu sırada A.P. de bir parola ortaya atıldı: Sağduyu! Ancak, mutedil A.P. liler için sağduyu, asla tatbik edilemeyecek bir takım hayallerden vaz geçmek, *D.P.* nin hortlatılması teşebbüslerini önlemek değildi. Sağduyu, "Vakti Gelmedi" mânası taşıyordu. Israr edildiği takdirde, o kadar zamandır arzulanan ve bunca emek mukabili elde edilen milletvekillikleri, senatörlükler ve tabii bunların ödenekleriyle cakaları duman olup uçacaktı. Şu çıkmazı, sâkin görünerek geçmek ve müsait zamanı beklemek daha iyi olmayacak mıydı?

Bu ikna yolu, bütün diğer yollardan dana tesirli oldu. Şu anda A.P. kırığı Uhu ile yapıştırılmış bir vazo veya içi kedi dolu bir torba durumundadır. Ama herkes kendi suyunu saman altından yürütmekle meşguldür.

Hükümet

Çok meçhullü muadele

Bitirdigimiz haftanın ortalarından itibaren, hattâ daha Meclis toplanmadan ve Cumhurbaşkanı seçilmeden, gazeteleri karıştıranlar her gün bir Başbakan adayıyla karşılaştılar. Kabineyi bir emekli asker kurdu, bir A.P. li müstakil kurdu, bir saf müstakil kurdu, Y.T.P. lideri kurdu. Cumhurbaşkanı seçilip te Devlet fiilen teşekkül edince, siyasi temaslar başlatıldı ve teklifler yaptırtıldı. O zaman ortaya bir de C.H.P. li müstakil çıktı. Bir gün sonra ise, onun şansını kaybettiği açıklandı.

Bitirdiğimiz haftanın son günü gerçek durum sudur: Cumhurbaşkanı, Hükümet konusunda henüz hiç bir istişarede bulunmamıştır ve demokratik teamülün haricinde bir teşebbüs de yapılmamıştır. Demokratik teamül ise, bilindiği gibi, Devlet Başkanlarının hükümeti kurma görevini Teşrii Mecliste temsil edilen partilerin liderlerine vermesidir. En kalabalık grubun lideri, temaslardan sonra itizar beyan ederse ikinci kalabalık grubun liderine, o da kabul etmezse üçüncü kalabalık grubun liderine teklif yapmak usûldendir. Cemal Gürsel, haftanın «on akşamı bu yolda henüz ilk adımım dahi atmış değildi. Partiler dururlarken, bunların gayrımesul bir mensubuna, yahut bir tarafsıza, bağımsıza hükümet kurma görevini vermek ise ikinci Cumhuriyetin temel prensibiyle, Demokrasiyle pek as bağdaşabilecek Ur yol olur ki, o takdirde böyle bir teşebbüsün başarı kazanması, bir kabinenin itimat alması daha da zorlaşır.

Fahri Özdilek
Kısa *vekâlet*

Haftanın içinde, siyasî temasların başladığı yolundaki İlk "esaslı haberler" Cumburbaşkanının, Meclis tarafından o makama getirilmesinden sonra Çankayada verdiği bir yemekte beş parti liderinin -Mecliste temsil edilen dört partinin lideriyle birlikte merhum Yuvarlak Masanın beşinci partisinin lideri, Enver Adakan da dâvetliler arasındaydı- bir araya gelmesinden çıktı. O akşam hakikaten, Köşkün küçük salonlarında samimi hasbıhaller yapıldı, fakat hükümetten hiç bahsedilmedi. Gecenin en neşeli ve canlı siması İsmet İnönüydü. O konuşurken hemen herkes etrafına toplandı ve anlattıklarını alâkayla dinledi. İhtimal ki İnönü bu fırsatı, Bölükbaşının bulunmaması sayesinde elde etti. Sohbet geç vakte kadar devam etti, herkes Çankayadan Cumhurbaşkanının ev sahipliğinden memnun ayrıldı. Fakat günlük siyaset konuşulmadı.

Haftanın sonunda, Milli Birlik Hükümetinin istifası -tabii bir hareket- kabine meselesini ön plâna geçirdi. Beklenildiği gibi Fahri Özdilekin Başbakana vekalet etmesi ve yeni hükümet kuruluncaya kadar eskisinin işbaşında kalması uygun görüldü. Gürsel, Başbakandan önce Senato ve Meclis Başkanlarının tesbitini bekliyordu. Başbakanlık Divanlarının seçiminde bir hal çaresi bulan partiler için asıl mesele de. hükümet meselesinde bu, bir nevi antrenman yerine geçecektir.

Şu andaki tahminler, hükümetin kurulmasının kolay olmayacağı, fakat en sonda milleti memnun edecek bir hal çaresinin -her halde, Milli Koalisyon gibi bir ucube değil- bulunacağı ve demokratik mekanizmanın o sistem içinde iktidarı ve muhalefetiyle işleyebilecegi merkezindedir. Hafta biterken bir siyasi şöyle dedi:

"— Aman, geç olsun da, güç olmasın.."

Ama iş hem geç, hem güç olacağa benzemektedir.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Nükleer Heyecan

Sovyet denemeleri

Sovyet Rusya Başbakanı Krutçefin Komünist Partisi 22. Kongresinde, Sovyetlerin Ağustos sonunda yeniden bağlamış oldukları nükleer denemelere Ekim ayı sonunda nihayet vereceklerini, fakat bundan evvel 50 megatonluk bir bomba daha patlatacaklarını ilân, etmesi üzerine bütün dünyada olağanüstü bir heyecan ve endişe başgöstermiştir. Bu silâhın askeri bakımdan değeri ve mânası olmadığını, bunun sırf bir psikolojik bombadan ibaret bulunduğunu ifade eden askeri uzmanların yanısıra, bu tâkatta bir nükleer infilâkta hasıl edeceği radyoaktivitenin insanların hayat ve sıhhati üzerinde yapacağı korkunç etkileri hesaplayan bilginlerin beyanları, tasa ve korkuların artmasına yol açmış, Sovyetleri bu dev bombanın infilâkinden vazgeçirmek için çeşitli yollardan teşebbüslere geçildiği görülmüştür. Bunları birkaç maddede toplamak mümkündür:

1 — Evvelâ sokaktaki adamın endişesini kaydetmek lazımdır. Bu. bidayette bilginlerin mütalâalarını merakla takip şeklinde belirmiş, daha sonra endişeyi aksettiren basın ve türlü teşekküllerin tenkit ve teşebbüsleri halinde meydana çıkmıştır. İngilterede "Yüzler Komitesi" adını alan ve umumiyetle nükleer silâhların denenmesi ve kullanılmasına aleyhtar olan hareket, sinesinde barındırdığı ünlü bilgin ve yazarlarla kısa zamanda sokak nümayişlerine başvurmuş, bu yüzden uzun sürmeyen mevkufiyet hallerine de yol açılmıştır. Diğer başkentlerde de türlü eğilimli teşekküller bazan kendi memleketlerinin makamlarına, bazan da Sovyet Rusya elçilik veya konsolosluklarına başvurarak bu 50 megatonluk • patlamadan vazgeçilmesini oldukça taşkın hareketlerle talep etmişlerdir.

2 — Resmî teşebbüsler: Bu yolda evvelâ Amerika Birleşik Devletlerinin önayak olduğu malûmdur. Amerika hükümeti resmi bir deklarasyon ile Sovyetlerden bu denemeyi yapmamalarını istemiştir. Daha resmi bir teşebbüs Japonyadan gelmiştir. Japonya bu konu ile ilgili olarak Sovyet Rusyaya, ikisi de reddedilen, iki muhtıra vermiş bulunmaktadır. İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Home ve Hollanda Dışişleri Bakanı Luns'un parlâmentolarında bu Sovyet teşebbüsünü takbih etmelerinden gayrı, Tito, Nehru, Nkruma gibi "tarafsız" ve hatırlı liderlerin de "büyük bomba"yı takbih ettiklerine şahit olunmuştur. Hattâ bu devlet adamlarından bazıları ve bunlarla beraber İngiliz İşçi Partisinden bir grup mebus, endişelerini ifade için Krutçefe birer mektup da göndermişlerdir.

3 — Nihayet dev bombanın yarattığı heyecan ve endişe Birleşmiş - Milletlerde de akisler uyandırmaktan hali kalmamıştır. Nükleer silâhlar ve denemeler meselesi Genel Kurulun bu dönem gündeminde esasen yazılı bulunuyordu. Fakat meselenin 50 megatonluk bir takat ile aktüaliteye girişi, bir yandan Batık ve tarafsızları işi yeni bir ışık altında ele almaya zorlamış, diğer yandan Sovyetleri de, zevahiri büsbütün feda etmeden

Nikita Krutçef
Kaç megaton?

İşin içinden sıyrılmak için yeni manevralara ve çok sıkı bir taktiğe sevketmiştir. Bombanın etrafında çıkan gürültünün en ilginç tarafı da burada, Birleşmiş Milletlerde cereyan eden çekişmededir.

Hep aynı cevap

Sovyet Rusyanın bütün bu protesto ve müracaatlara verdiği cevaplar daima aynı kalıyordu. Gerek Krutçef ve diğer Sovyet idarecileri, gerekse Birleşmiş - Milletlerdeki Sovyet Rusya delegesi, hükümetlerinin bu denemelere istemiye istemiye ve ancak savunma zaruretleri yüzünden başladığım, zira Batılıların tecavüz niyetleri beslediklerini, öte yandan üç atom devletinin -Amerika, Sovyet Rusya ve İngiltere- denemeleri geçici olarak durdurmuş olmasına mukabil, Fransanın Büyük Çölde nükleer deneme yaptığını, hattâ ne malûm, Amerikanın da bu denemelere yer altında devam etmesi ihtimali bulunduğunu ifade etmekteydiler. Denemelerin tekrar durdurulmasına gelince, bu konuyu başlıbaşına mütalâa ve müzakere etmenin mânası kalmamıştı. Zira, Sovyetlerin iddiasınca Cenevre konferansını Batılılar baltalamışlardı, binaenaleyh nükleer denemeleri durdurmak bahsini Krutçefin Birleşmiş-Milletler kürsüsünden yaptığı silâhsızlanma teklifiyle, tam ve umumi bir silâhsızlanma ile birlikte müzakere etmek lâzım gelirdi.

Bu mantık silsilesinin devamı olarak Sovyetler, Birleşmiş - Milletlerde silâhsızlanma meselesinin komisyonlardan geçmeden, doğrudan doğruya Genel Kurul umumi heyetinde müzakere edilmesini ileri sürmüştür. Bu manevra ne ise ki vaktinde önlenebilmiş, normal usûlü tâkiben silâhsızlanma bahsinin evvelâ 1 no.lu komisyon olan Siyasi Komisyonda görüşülmesi kararlaştırılmıştır.

Komisyonlarda

Genel Kurulun iki komisyonu nükleer denemeler işiyle meşgul olmaktadır. Siyasi Komisyon, meseleyi esasından ele almıştır. Özel Siyasi Komisyon ise, endirekt olarak, nükleer denemelerden hasıl olan radyoaktivite meselesini incelemektedir. Bu komisyonda Kanadanın sunduğu bir karar tasarısı, Sovyet delegasyonunun ve Sovyetleri tutan bazı Asya memleketlerinin itirazlarına rağmen, öncelikle müzakere ve kabul edilmiştir. Bunda nükleer denemelerle atmosferin insan hayat ve sıhhati için tehlikeli olacak derecede radyoaktivite ile yüklenmesine sebep olanların mesuliyetine işaret edilmekte ve radyoaktivitenin devamlı olarak kontrolü için ilmî işbirliği istenmektedir. Bu. Sovyetlere endirekt bir ihtar olmuştur. Bununla beraber, bin güçlükle çıkarılan bu kararın Sovyetleri asla heyecanlandırmadığı, üç gün sonra dünya rasathanelerinin Yeni Zambley tarafında çok kuvvetli bir infilâki haber vermelerinden anlaşılmıştır. Bu, beklenen 50 megatonluk infilâk mıydı? Buna evet diyenler de, hayır diyenler de olmuş ve çoğunluk infilâkin ancak 30 megaton gücünde olabileceği fikri üzerinde buluşmuştur.

Bununla beraber infilâk, Birleşmiş - Milletlerde açılan dâvayı durdurmuş değildir. Siyasî Komisyon uzun ve çetin tartışmalardan sonra

gündeminin ilk üç maddesini şu şekilde tesbit etmiştir: 1) Nükleer denemeler, 2) Silâhsızlanma, 3) Cezayir.

' Gündem bu suretle tesbit edildikten sonra, Sovyet manevrasının ikinci safhasına şahit olunmuş ve buna maalesef bazı tarafsız memleketler de âlet olmuşlardır.

İkinci safha

Nükleer denemeleri durdurmak meselesi gündemin birinci maddesinde yer alınca, İngiltere ile Amerika hemen davranıp bu denemelere, bir anlaşmaya bağlı olarak, devamlı surette son verilmesini, bunun için 30 gün içinde müzakere açılmasına hazır olduklarım bildiren bir karar tasarısı sunmuşlardır. Halbuki öte yandan Hindistan, verdiği bir tasarıda, denemelerin belirli bir süre için durdurulmasını istemiştir. Yâni bu şekil durdurma moratoryum, bir anlaşmaya bağlı olmaksızın, tek taraflı kararlarla, üç atom devletinin 1958 den itibaren yaptıkları gibi bir durdurma olacaktı. Bundan kim faydalanabilirdi? Elbette ki Sovyet Rusya, Bu bir kapandı. Sovyetler iki ay müddetle 24 deneme yapmıştı. Bu arada Amerika ve İngiltere denemeleri durdurma kararını muhafaza etmiş bulunuyorlardı. Şimdi yine bir moratoryum ile iş tamamen Sovyetlerin kârına ve Batıkların zararına olarak kapatılmış olacaktı.

Bu arada evvelâ müzakere edilmesi kararlaştırılan Hind teklifine ek teklifler ve tâdiller gelmiş, bunlardan 8 memleket tarafından verilen bir tasan, komisyonda, durumu muvakkaten Batılılar lehine düzeltmiştir.

Bitirdiğimiz haftanın ortalarında, çarşamba günü Sovyet Stokunun ve tarafsızların şiddetli muhalefetine rağmen kabul edilen bu karar suretinde Sovyet Rusyadan 50 megatonluk denemeyi yapmaması açıkca istenmektedir. Bu, Birleşmiş - Milletlerin resmî talebidir. Sovyet Rusyanın buna ne gibi bir cevap vereceği sualine gelince, bunu cevaplandırmadan evvel, cevabın umursanmaması halinde tatbik edilecek bir tedbiri zikretmek gerekir: O gün bu karar kabul edilirken, Başkan Kennedy de yer altı nükleer denemelere hazırlık için ilgililere emir vermiştir. Durdu durdu, durmadı, yarış başlıyacaktır. Hem, bütün hızı

Almanya

Uzun buhran

Harp sonu tarihinin en nâzik devresini yaşayan Batı Almanya, son seçimlerin meydana getirdiği parlâmento aritmetiğindeki problemi hâlâ çözememiştir. Haftalardan beri partiler arasında devam eden temas ve istişareler, geride bıraktığımız hafta içinde tekrar bir çıkmaza girmiş, bu yüzden parlâmento toplantısı bir kere daha geriye bırakılmıştır.

Adenauer

Koalisyondun ne haber !

Seçimlerde mutlak çoğunluğu kaybeden Hristiyan - Demokrat Parti başlıbaşına kabineyi kuramıyacak hale gelince,. Hür Demokrat denen Liberallerle koalisyon imkânları araştırmıştır. Bu konuda akla ilk gelen sual, Şansölye Adenauer'in, Liberaller yerine daha kuvvetli bir parti olan Sosyal Demokratlarla niçin işbirliği imkânları araştırmadığıdır. Bunun başlıca iki cevabı vardır. Evvelâ Sosyal Demokratların lideri olan Brandt'ın bir milli koalisyondan bahsetmesine rağmen, böyle bir işbirliği Hristiyan - Demokratları da Sosyal - Demokratları da parçalıyabilirdi. Zira iki tarafın da uzlaşmaz kanatları vardır. Bundan başka, bir milli koalisyonda Liberallerin, Hristiyan - Demokratlardan daha çok Sosyalistlerle asla uzlaşamıyacakları noktalar olacaktı.

Bu şartlar altında Şansölye, evvelâ Sosyalistlere yanaşır gibi bir manevradan sonra liberal parti ile konuşmaya başlamıştır.'

İstenmeyen baş

Liberal Partinin ilk ağızda Adenauer'in başkanlık edeceği bir hükümete girmek istemediği meydana çıkmıştır. Fakat bir yandan dış buhran, diğer yandan bulunan bir uzlaşma ile Adenauer'in üzerindeki ipotek kaldırılmış ve Şansölyenin teşrii devrenin sonundan bir müddet evvel çekilmesi şartile hükümet başkanı olması taraflarca kabul edilmiştir.

Liberallerin bu hal tarzım kabul etmelerinin partinin bazı kesimlerinde menfi karşılandığı anlaşılmaktadır.Nitekim Liberal Parti, biraz da zevahiri kurtarmak için olacak, bu sefer Şansölyenin en sâdık mesai arkadaşına, Dışişleri Bakam Von Brentano'ya musallat olmuş, onun değiştirilmesini ve yerine Dışişleri komisyonu eski başkanlarından Georg Kiesinger'in getirilmesini istemiştir. Liberal Partinin kanatince, bu yeni Bakan, umumi hatlardan ayrılmamak şartile dış siyasette daha esnek bir tutum gösterebilecektir. Liberaller bundan başka bir komisyon veya bir devlet başkam vasıtasile dış siyasetin yürütülmesine daimi surette nezaret etmek arzusunu da izhar etmişlerdir.

İlk bakışta taktik gibi görünen ve parti mülâhazalarına istinad ettiği zannedilen bu taleplerin derin sebepleri de yok değildir. Liberal Parti demirperde memleketleriyle daha gelişmiş münasebetler ve bilhassa ekonomik ve ticari münasebetler kurulmasını istemektedir.

Fakat herhalde uzayan bu buhranın hem Almanyayı, hem de müttefikleri üzdüğü şüphesizdir. Zira bugün yarın, artık Batılılararası büyük ve nihai istişarelere başlamak zamanı gelecektir ve böyle bir zamanda Batı Almanyanın hükümetsiz bulunması işleri kolaylaştırmıyacaktır.

F E N

Atom

Milyonluk hazine

Bundan bir süre önce Yeşilköy hava alanına konan bir transatlantik uçaktan çıkarılan parıl pırıl boyanmış varillerin içinde ne olduğu etrafta bulunanların ilgisini çekti. Bilhassa iki Amerikalının, büyük bir dikkatle, varillerin uçaktan çıkarılarak kamyona taşınmasını izleyişleri de gösteriyordu ki o cicili bicili kapların içerisindeki maddeler hem çok değerli hem de olağanüstü önemi haiz şeylerdi.

Aslında işin içyüzü şuydu: Amerikanın hükümetimizle imzaladığı özel bir anlaşma gereğince atom enerjisi ve bununla ilgili konularda bilgi, teknik yardım ve malzeme sağlanması suretiyle yürütülen bir program gereğince İstanbulda Küçükçekmece gölünün güzel manzaralı bir köşesinde kurulan atom deneme reaktörünü çalıştıracak yakıtlar Amerikadan getirilmişti.

1959 yılında inşasına başlanmış bulunan bu atom reaktörü 1000 kilovat gücünde olacaktır. Yeryüzünde buna benzeyen bir düzineden fazla reaktör inşa etmekle şöhret kazanmış Amerikan Machine and Foundary Co. firması tarafından inşa edilmiştir. Zenginleştirilmiş Uranyum - 235' ten ibaret olan yakıtının kritik hâle, yani atomlarının parçalanmağa müsait duruma -gelmesiyle ortaya çıkan ısı enerjisini massederek yakıt çubuklarının fazla ısınıp erimesini önlemeğe veya bu ısıdan faydalanılmasını sağlamağa yarayacak olan "soğutucu madde" normal hava basıncı altındaki saf sudan ibarettir. Bu (tipteki reaktörler fazla enerji üretmeğe müsait olmadıkları, alçak ısı derecelerinde çalıştıkları için daha çok demonstratif maksatlarla, eğitimde veya bugün birçok kullanılış alanları bulan radyoizotopların üretilmesinde kullanılmaktadır.

"Yüzme havuzu tipi" denilen bu reaktörlerin yakıtları, zenginleştirilmiş Uranyum-235, aynı zamanda atom bombasındaki patlayıcı maddenin imâlinde de kullanıldığı için ancak Amerikanın dostu olan, güvenilir memleketlere ve o da ancak "ödünç verme" suretiyle verilmekte, reaktörde kullanılmaz hâle gelince tekrar geri alınıp yerine yenisi verilmektedir. Gramının itibari değeri 150 bin lira kadar tutan bu maddeden Küçükçekmecedeki reaktör için sâdece 4 kilogram lâzım olmakla beraber bunun bedeli 600 milyon lirayı geçmektedir, Maamafih Türk Hükümeti nakliye ve ambalaj masraflarından gayri herhangi bir para ödemiyecektir.

Radyoaktif izotoplar

Küçükçekmece reaktörünün belli-başlı gayesi, araştırma ve öğretimden başka, muhtelif radyo-lzotopların üretilmesidir. Radyoaktif izotoplar, izotopların atomları kolaylıkla şekil değiştirip etrafına enerji yayınlama özelliğini haiz olan çeşidine denir. Aslında izotoplar fiziksel ve kimyasal özellikleri bakımından aynı olmakla beraber atom ağırlıkları farklı olan maddelerdir. Bunlardan bir kısmı kararlıdırlar, karbonun atom ağırlığı 12 ve 13 olan "C^{12}" ve "C^{13}" izotopları gibi. Diğer bir kısmı ise çevrelerine enerji yayınlayacak atom ağırlıklarını değiştirirler. Karbonun atom ağırlıkları 10, 11, 14 ve "15 olan "C16" "C11", "C11" ve "C15" izotopları ka-' rarsızdırlar, bunlar radyoaktif ışınlar yayınlamak suretiyle atom nüvelerinin şekillerini ' değiştirirler. Bu şekil değişikliklerini atom çekirdeğinin ihtiva ettiği nötronların sayılarındaki değişme ile izah etmek kabildir. Zira diğer bütün özellikler bakımından izotopların atomik yapıları birbirinin tıpatıp aynı olmaktadır.

Radyo izotopların böylece değişikliklere maruz kalmaları sonucunda yayınlanan ışınlar başlıca üç gruptur: "Alfa" ışınları, pozitif yüklü helyum atomlarından ibarettir. "Beta" ışınları, negatif, bazen de pozitif yüklü elektronlardan ibarettir. "Gama" ışınları ise elektromanyetik dalgalardan ibaret olup röntgen ışınlarından farksızdır.

Radyo İzotoplar yayınladıkları bu ısınlar sebebiyle beşeriyet için bazen çok faydalı, bazen de çok zararlı olurlar. Meselâ atom bombasının patlaması sonucunda meydana gelen radyoaktif artıklar bu gibi izotoplardan ibarettir. Bunlardan bilhassa Sezyum-137 ile Stronsiyum-90 yediğimiz gıdalarda bulunabileceği için kemiklerin terkibine geçmek suretiyle bütün vücudun radyoaktif hâle gelmesine sebep olmaktadır. Bu takdirde, meselâ Stronsiyum-90 hâlinde 28 yıl müddetle, yayınlanan çok kuvvetli "Beta" ışınlan yüzünden lösemi, anemi, yanıklar ve doğacak çocuklarda sakatlıklar gibi bünyesel olaylar ortaya çıkabilir.

Bu gibi zararlarına karşılık bugün radyoizotopların çeşitli hastalıkların tedavisinde, birçok 'kimyasal reaksiyonlarda, ziraatte, endüstride, su ve maden araştırmalarında, fizik ve biyoloji laboratuvarlarında sayısız kullanılış alanı vardır.

Bugün radyo izotoplardan en geniş faydalanma alanı kanser tedavi» sidir. Bunun için belirli dozda radyoaktif iyot izotopu hastanın vücuduna verilmekte, böylece hasta organa -meselâ tiroit guddesine- erişerek orada yerleşen radyoizotopların etrafa yaydıkları ışınlar hasta dokuları yokederek hastalığı kökünden iyi etmektedir. Son yıllarda bu metodla iyi sonuçlar alınmıştır.

Endüstrideki tatbikata gelince, çok çeşitli olan bu metodlardan birisi karışımların daimi şekilde kontrolüdür.

Yine yeraltında bulunan bir su veya petrol yatağının büyüklüğünü ve akış istikametlerini kestirebilmek için bir miktar radyoizotop atılmakta, bunun hareketleri incelenmektedir.

K A D I N

Ankara

Çocuklarımız

Beyaz tayyörlü, kıvırcık saçlı genç kadın, birbirine geçine iki salonu dolduran kadın topluluğuna gülümsiyerek baktı, sonra elindeki kâğıtlara bir göz atarak:

"— Konumuz 'Çocuk Gelişiminde Hatalar' başlığını taşıyor" dedi.

İki salonu dolduran elliye yakın kadın birden kulak kesilmişlerdi. Bunlar, Türk Kadınlar Birliği Ev Ekenomisi Klübü üyeleriydiler. Her onbeş günde bir birliğin Necatibey caddesindeki şirin lokalinde toplanıp, değişik konular üzerinde tartışmalı konuşmalar yapıyorlardı. Günün konusu önce bir mütehassıs eleman tarafından ele alınıp sohbet şeklinde takdim ediliyordu.

Beyaz tayyörlü genç kadın, Doçent Dr. Rezzan Şahinkaya idi. Kendisi Ziraat Fakültesinde çalışıyor, kadın derneklerine de-özellikle aile münasebetleri hakkında-, sık sık konferanslar veriyordu. Hanımlar her hangi bir toplantıda daima bir nokta uzerinde birleşiyorlardı: Ev kadınının en güç ödevi, muhakkak ki çocuk yetiştirmekti ve bunun hakkında daima daha çok bilgiye ihtiyaç vardı.

Hatalarımız

Rezzan Şahinkaya biraz düşündü, sonra adeta içini çekerek konuşmasına devam etti:

"— Çocuk yetiştirirken, anne ve baba olarak, hepimizin muhakkak ki pek çok hatalarımız oluyor. Bugün bunlardan ancak birkaç tanesini, en önemlilerini ele alacağız. Bugün çocuk yetiştirmek eskisine göre hakikaten güçlenmiştir. Çünkü harpler, teknik ilerlemeler hayata çok hızlı bir tempo vermiştir ve görüşler bir nesilde değişmekte, baba ile çocuk birbirini anlıyamamaktadır. Yapılacak ilk şey, çocuk hakkındaki bazı yanlış telâkkileri değiştirmektir.

Çocuk terbiyesinden bahsedilirken, daha ziyade orta sınıf aileye mensup çocuk ele alınır. Zengin veya fakir çevrelerde meseleler biraz değişiktir ve elbette bunlar küçümsenmiyecektir. Fakat bir toplumun en önemli tabakası orta, tabakadır. Bu tabakanın en büyük vasfı, çocuğunu yetiştirmek arzusu ve bu yolda gösterdiği çabadır. Milletler, bu tabakayı varlıklarının teminatı olarak görürler. Demek ki milletlerin istikbalinde çocuğun önemi büyüktür. Çocuğu terbiye ederken bazı şeyleri yapmaktan kaçınmalıyız. Sık sık işlenen bazı hatalar şunlardır:

Üstün görme : Bazı anne ve babalar çocuklarını oyun çağında olsun, okul çağında olsun, başka çocuklardan üstün görürler. Üstün çocuktan beklenilen üstün hareketleri elde etmek için de çocuklarına bir takım baskılar yapar, onlara yanlış inanışlar aşılarlar. Bu, büyük bir hatadır. Her çocuğu normal çocuk telakki etmekte büyük fayda vardır.

Çocuk namına ihtiras : Birçok anne ve babalar çocukları namı hesabına ihtiras sahibidirler. Kendilerinin tatmin edilmemiş ihtiraslarını çocuklarında başarıya ulaştırmak sevdasına kapılır, çocuklarım yapamıyacakları işleri yapmaya zorlar, bunun için onları devamlı bir baskıda yaşatırlar. Her çocuğun, kendi kabiliyetleri hududunda inkişaf ettirilmesi şarttır. Zorlamalar aksi neticeler doğurur. Meselâ, çocuklara illa ki doktor, illâ ki meşhur bir piyanist olacaksın demek, onlara küçük yaş-

M u t l u l u k

Jale CANDAN

Bir arkadaşım, matla olmanın kişi için bir ödev olduğunu söyler. Arkadaşıma göre mutluluk, öyle kendi kendine insanın ayağına gelen veya başına konan bir devlet kuşu değildir. Hakiki bir arzu ister, çalışıma ister, bilgi ister, sürekli çaba ister. Arkadaşım düşündüklerini denemiş ve başarı kazanmıştır: Mutlu bir kadındır, mutlu bir eş, mutlu bir annedir.

Seçimlerden birkaç gün sonra kendisini gördüm. Üzgündü. "Mutlu bir vatandaş olmak, galiba herşeyden önde geliyor" dedi. Cesareti Sarılmıştı. İnsan yaşadığı dört duvar arasında iyi düzenlenmiş, mutlu bir hayat kurabilmek için ne yaparsa yapsın, yaşadığı toplumun düzeni olmadıkça hakikaten mutlu olamıyor, diye düşünüyordu.

Arkadaşımın önemli bir konuya dokunduğunu sanıyorum. Bugün memlekette hâla etliye sütlüye karışmadan, köşelerinde oturup rahat ve bendi bir hayat sürebileceklerini sanan pek çok aydın vardır. Halbuki bugün aileyi toplumdan ayırmaya ve meselelerini halledememiş bir memlekette mutlu bir ev hayatı düşünmeğe artık imkan yoktur. Bugün, memleket meseleleri dediğimiz şeyler gündelik hayatımızla öylesine yakından İlgilidir ki, dört duvarımızın içine ne kadar gömülürsek gömülelim, bunların etkisinden kurtulmamız imkânsızdır. Kişinin veya ailenin yarınına güvenle bakabilmesi, yarınına alt plânlar, hattâ küçük projeler tasarlıyabilmesi, en başta memleketin siyasi ve iktisadi düzenine bağlıdır. Çocuklarımızın okul davası, aynı zamanda memleketin milli eğitim davasıdır. Kişinin mal ve can emniyeti, memleketin asayiş dâvası demektir. Çocuğun yetiştirilmesindeki büyük kuvvet, bugün, ailenin elinden kurtulmuş, topluma geçmiştir. Yâni, çocuk aile kadar ve belki ondan fazla çevrenin etkisi altındadır. Bugün sokaktan, sokaktaki adamdan şikâyetçiysek, sokakta sık sık sinirleniyor, çocuklarımız için onu bazen zararlı, bazen tehlikeli buluyorsak, bunun da sebebini birçok memleket meselelerinde aramak lazımdır. Kişinin toplumdan sıyrılmasına, birçok meselelerin ortasında meseleyiz yaşamasına elbette ki imkân yoktur. O, yediği ekmekle, giyindiği ayyakkabıyla, binbir küçük meseleleriyle topluma bağlıdır. Eğer musluğunu açtığı zaman suyu akmazsa, elektriği sık sık kesilir, telefonu işlememe, çarşıda aradığı gıdayı ve eczahanede aradığı ilâcı bulamazsa, bunları kişi olarak halledemiyeçektir. Mutlu kişi olmak muhakkak ki mutlu bir vatandaş olmakla başlar. Ama arkadaşımın dediği gibi, mutluluğun kendi kendine ayağımıza geleceğini sanmak hatadır. Mutlu bir vatandaş olabilmek için de mutluluğu hakikaten istemek, bunun için çalışmak, çabalamak şarttır. Bütün ileri toplumlar mutlu bir devreye ulaşabilmek için pek çok ıstırap çekmişlerdir. Başarının tek yolu, kişisel menfaatlerle toplaman menfaatini birbirine muvazi olarak yürütmek olmuştur. Bizde kişi kendi menfaatini toplumun menfaatinden tamamıyle ayrı görmeye alışmıştır ve işte bu düşünce altında bir kısım aydınlar kendi çıkarlarına bakıp memleketin gerici kuvvetlerine katılırken, büyük bir kısmı da etliye sütlüye karışmamak prensibine sâdık kalmıştır. Eğer cahilimiz çoksa, aydınlarımızın onları uyarmaya çalışmaları şarttır. Okumayan kütle okutulmalıdır. Siyaset, kötü kişinin elinden zora dayanarak değil, çalışılarak alınmalıdır. Yılmamak, kenara çekilmemek lâzımdır.

tan kavrıyarmıyacakları manzumeleri ezberletmek, bebek denilecek yaşta sayı saymayı öğretmek gibi meraklar, ekseriya anne ve babanın ihtirasından doğar.

Fazla sevgi : Lüzumundan fazla sevgi ve ihtimam, çocukları doğrudan doğruya bedbahtlığa götürür. Çocuklar bu ihtimamı hayatta hep ararlar, fakat hiç bulamazlar. Bu çocuklar hayat mücadelesinde korkak, beceriksiz olurlar. Tek çocuk da bu bakımdan çok mahzurludur. Anne ve baba, tek çocukla kalmamaya gayret etmelidir. Eğer yeni bir çocuk sahibi olmak imkânsızsa, tek çocuğu ailenin diğer çocuklarıyla, kardeş çocuklarıyla yakın büyütmekte, meselâ, yaz tatillerini beraber geçirterek kardeş gibi herşeyi paylaşmayı öğretmekte büyük fayda vardır.

Eksik sevgi : Eksik sevgi aynı nispette zararlıdır. Çocuğun her arzusuna hayır demek, onda negativizmi doğurur. Bunlar haşin çocuklardır. Büyüyünce haşin insan olurlar. Kimisi sevgisiz büyüdüğü için bunu normal zanneder, kimisi etrafa böyle davranarak şuuratındaki bir intikam hissim tatmin eder ki, o zaman mümkündür. Çocuk sevildiğini her an hissetmek ister. Yasaklar da bu bakımdan ölçülü olmalıdır. Bir' anne, yeni yürüyen bir çocuğun her el attığı şeyi elinden alıp, herşeye hayır derse, çocuk menfi ruhlu olur. Vazo ile oynamasına müsaade etmiyorsa, eline meselâ gazeteyi vermeli, • onu başka bir oyuncakla tatmine çalışmalıdır.

Ayrılmış karı - kocalar î Çocuklar iki aile arasında ekseriya harap olurlar. Meselâ, çocuğu arada bir gören taraf onu hediyelere, lüzumsuz şekilde paraya boğar, lüzumsuz derecede sevgi gösterir. Bu, karşı taraftan intikam almak için yapılan bir harekettir. Ayrılmış eşler çocuğu daima makul ve ölçülü şekilde büyütmeğe çalışmalıdırlar.

Cinsi terbiye : Çocuğun sorduğu suallere yalanla mukabele etmek büyük hatadır. Her çocuk iki üç yaşından itibaren cinsî meselelerle ilgilenir ve zaman zaman ailesine sual sorar. Çocuğa daima doğru, fakat yaşına uygun cevaplar vermek ve o sormadan konuşmamak lâzımdır. Çocuk bu sualleri tebiilikle sorar. Cevap verirken tabii olursanız, ekseriya çabuk tatmin olur. Sizden öğrenebileceği tabii şeyleri başkalarından ve fena şekilde öğrenmesine meydan vermemelisiniz."

Rezzan Şahinkaya konuşmasını bitirmişti, Sakat daha uzun zaman birlikten ayrılamadı. Kendisi de bir anne idi ve annelerle oturup çocukların problemlerim halletmeye çalışmak hakikaten çok zevkli oluyordu.

K İ T A P L A R

Yakan Mahalle

(John Steinbeck'in Orhan Azizoğlu tarafından çevrilmiş romanı, Varlık Yayınları 885, Büyük Eserler Kitaplığı 30, İstanbul Ekin Basımevi 1961, Dördüncü basılış, 184 sayfa 400, kuruş)

Ünlü Amerikan yazarı John Steinbeck, orijinal adı ile "Tortilla Flat"ı 1937 yılında yazdı. Eser daha yayınlandığı günlerde büyük bir ilgi gördü ve hemen dünyanın bütün dillerine çevrildi, Daha sonra filme de alınan ve filmi de büyük bir ilgi gören Tortilla Flat, Orhan Azizoğlu tarafından dilimize çevrildi. Varlık Yayınevi, bugüne kadar bu kitap için dördüncü baskı yapmak zorunda kaldı. Zira "Yukarı Mahalle", Türk halkının ilgisini de çekecek bir takım özellikler taşımaktadır. O Meksikadan gelip Amerikanın sefil tabakasını teşkil eden yan yerli, yarı İspanyol kırması Paisano'ların hikâyesi, bizim İstanbul, İzmir, Adana veya Ankara gecekondularında yaşıyanların hikâyelerinden pek farklı bir hikâye değildir ve Steinbeck, çağımızın en güçlü yazarlarından biri olarak bunların hikayesini gerçekten okunmaya, üzerinde durulmaya, düşünülmeye değer bir şekilde kaleme almıştır. Orhan Azizoğlunun ilk defa 1951'de dilimize kazandırdığı 1954'de ikinci, 1957'de üçüncü ve nihayet 1961'de dördüncü baskısı yapılan "Yukarı Mahalle"ye yazdığı önsözde Steinbeck:

"Bu kitabı yazarken Paisano'la--n bu kadar mütecessis, kurnaz, fakir ve huysuz olduklarını bilmiyordum. Onları yaşadıkları hayatın güç şartlan ila haşır neşir olmuş mütehammil, sempatik insanlar olarak tanırdım. Tevekkül dediğimiz bu hal iyi bir şeydir.

Anlatacağım hikâyelerin bu kadar akıllıca ve insanların bu kadar kurnaz olduklarını bilseydim, muhakkak ki onları yazmağa kalkmazdım" demekte, edebiyatçı geçinen bazı insanlara da gene aynı önsözünde bir güzel ders vermektedir.

İste, Steinbeck'in "Yukarı Mahalle"nin önsözündeki satırlarından birkaçı daha:

"Bütün bunlar bir başlangıç değil, bir sonuç oluyor. Bu hikayeleri hakikat olduğu ve beğendiğim için yazdım. Edebiyatçı geçinenlerin çoğu bu insanların sâdece kaba taraflarım görmüş, onların sefaletiyle alay etmiştir. Onları unuttum, hatırlamıyorum bile. Fakat bir daha bu temiz kalpli, gözleri arzu ve doğruluk dolu samimi insanların hayatının böyle kaba tarafım göstermeye çalışacağım."

"Yukarı Mahalle"de anlatılanları da Steinbeck, daha kitabının ilk cümlesinde şöyle özetleyiveriyor:

"Bu Danny'nin, Danny'nin arkadaşlarının ve Danny'nin evinin hikâyesidir."

Danny, bir yukarı mahalle çocuğudur. Yâni, Amerikan tipi bir gecekondu çocuğu. Fakir, kimsesiz, serseri, gücü kuvveti yerinde bir âvâre... Kendi çapında ufak tefek soygunlar, mahalle kavgaları, bulundukça içilen şarap... Serserilik arkadaşları, hapishaneler vs...

Derken günün birinde Danny'e amcalarından birinden iki" ev miras kalır. Yâni, iki gecekondu. Danny ömründe ilk defa birşeye sahip olmanın şaşkınlığı içindedir. O zamana kadar, ormanda ağaçlar altında, samanlıklarda, köprü altlarında yatmıştır. Evlerden birine kendisi yerleşir, diğerini de en sevdiği arkadaşına kiralar. Gerçi bu kirayı hiç bir zaman alamayacağını bilmektedir ama, gene de kendisini ev sahibi saymak ve Kiracısı olduğunu bilmek Danny için bir değişikliktir. Üstelik, ev sahibi olduğundan beri mahalledeki itibarı artmış, mahallenin kadınları kızları kendisiyle daha çok ilgilenmeye başlamışlardır da. Pek tabii ki Danny'nin arkadaşları da kendisi gibi insanlardır. Yâni, sokak serserileri... Danny bunların içinde hem en güçlü kuvvetlisi, hem de ev bark sahibi olması bakımından en itibarlısıdır. Derken Danny'nin arkadaşları bir sarhoşluk gecelerinde, kiracı olarak kaldıkları Danny'nin ikinci evinin yanmasına sebep olurlar. Danny için bu hiç de üzülünecek bir mesele değildir. Haydan gelen huya gitmiştir. Üstelik Danny bütün serseriliklerine, âvâreliklerine rağmen arkadaşlarına düşkündür. Evinin yanmasına sebep olan arkadaşlarını da kendi evine alır. Artık vaktiyle kendisinin tek başına kaldığı evde birkaç arkadaşıyla birlekte kalmaktadırlar. Eski serserilik günlerinden kalma bir alışkanlıkla yatak yorgan aradıkları da yoktur. Evin şurasında burasında kıvrılıp yatmaktadırlar. Etraflarını bazen talan etmekte, bazen etraflarına yardım da bulunmakta, çokça uyumakta, çokça serserilik peşinde koşmaktadırlar. Ama onların yaptıkları herşey mutlaka bir iyi niyete dayanmaktadır. Bu serserciklerin kalpleri sâdece iyilik için yanmaktadır. Tahammül edemedikleri tek şey, çalışmaktır. Buna bir türlü yanaşamamaktadırlar.

Çalışılmadan geçirilen âvâre günler, çapkınlıklar, şarap içip sarhoş olmalar ve alışılmamış bir hayat.... Bir çatı altında yatmak., Ufak tefek kavgalar.... Bütün bunlar, bir zaman gelir ki, Danny'nin hayatında birden pek mânasızlaşır Bir garipleşmiş, yabanileşmiştir. Ev sahibi olmasıyla ictimai seviyesinde ortaya çıkan değişiklik bu genç serseriyi önce mesut etmiş, oyalamış, sevindirmiştir ama zamanla bu hayattan sıkılmaya başlar. Pek iyi tahmin edemediği, tahlil edemediği bir ruh haline düşer. Bir takım çılgınlıklar yapar, evden kaçar, bir müddet kaybolur, şehirde yeniden soygunlar kavgalar başlar ve önüne geçilemez. Arkadaşları, Danny'nin bu hali karşısında şaşkındırlar, onu yeniden aralarına alabilmek için gayret gösterirler. Günün birinde Danny evine, arkadaşlarının yanma döner. Yukarı Mahalle, Danny'nin evine dönüşü şerefine bir balo hazırlamaya başlar. Hikâye böylece uzayıp gitmekte ve Danny'nin hazin âkibetini, Danny'in evinin akıbetini, Danny'nin arkadaşlarının âkibetini anlatmakla son bulmaktadır.

Steinbeck, bu kaba sata adam yığınlarının en ince noktalarım ustalıkla bulup çıkarmıştır. Danny'nin yanıbaşında yarattığı tiplerin her biri teker teker tanınmaya, bulunmaya değer, tiplerdir.

Orhan Azizoğlunun son derece başarılı bir şekilde türkçeye kazandırdığı "Yukarı Mahalle" Steinbeck'in en kuvvetli eserlerinden biridir. Bir defa başlanıldı mı, kolay kolay elden bırakılamamaktadır. Bizim modern romancılarımızdan birçoğuna yol göstericilik eden bir yazar olarak Steinbeck'in bütün eserlerini okumak lâzımdır,ama, bu arada "Gazap Üzümleri", "Fareler ve İnsanlar" gibi şaheserlerinin yânında "Yukarı Mahalle"ye de mutlaka bir yer vermek gerekmektedir,

T İ Y A T R O

İstanbul

Komedi Bölümünde Dram!

İstanbul Şehir Tiyatrosunun yıllardanberi İstanbulluları güldüren Komedi Bölümü, bu mevsim başı, onları ağlatıyor. Nasıl mı? Shakespeare'in en acıklı dramlarından birini, "Atinalı Timon"u oynıyarak. Bu fâciaya Komedi Bölümü sahnesinde ne- lüzum vardı, demeyiniz. Dram Bölümü, yıkılmak tehlikesi gösterince, hemen tamirine başlandı. Tamir işi öyle kolay biter mi? Halâ sürüyor. Dram Bölümü kapalı kalınca mevsime Shakespeare'le başlama geleneği elden bırakılacak değil ya. Dram bölümü, komedi bölümüne taşınıvermiş. Gündüzleri saat 6 temsillerinde, evvelce Ankarada oynanmış olan, "Çöpçatan" komedisi gülmek için o tiyatroya gelenlere yetiyor da artıyor bile. Eh, geceleri de Shakespeare meraklıları biraz gözyaşı döküversinler!

"Atinalı Timon" Şehir Tiyatrosunda ilk defa bundan 17 yıl önce oynanmıştı. Hem de çok daha kuvvetli bir reji, daha da kuvvetli bir kadro ile. Öyle iken, o zaman da, varım yoğunu har vurup harman savuran, sonra dara düşünce sofrasında ziyafetler çektiği, ihsanlara boğduğu sahte dostları tarafından yüzüstü bırakılan bu müsrif Atinalının insanlara küsüp ormana çekilmesi, ağaç kökleri yiyerek sefil ve perişan yaşaması ve bütün benzerlerine lânetler yağdırması seyirciyi pek sarmamıştı. İnsanoğlunun nankörlüğü, ikiyüzlülüğü, dalkavukluğu, vefasızlığı Shakespeare'den önce de, sonra da çok işlenmiş bir konudur. Ama Timon kadar rastgele, hesapsız harcayan, sağduyulu ve vefalı kahyasının bütün ikazlarına rağmen tutumunu değiştirmeyen, sonra da biraz olsun kendinde kusur bulmaya yanaşmıyarak insanları öylesine zehirli bir dille kötüleyen bir mirasyediye kolay kolay rastlanmaz.

Ne çare ki Timon bir Shakespeare kahramanıdır. Renkli ve keskin konuşmalarında insanlığın hâli üzerine öyle gerçekler vardır ki, haklı da olsa haksız da olsa, zehir de saçsa onu dinleriz. Üç yüzyıldanberi dinliyoruz da...

Sahnedeki oyun

Kişileri kırkı aşan -pek önemlileri de ikiyi, üçü geçmeyen- "Atinalı Timon", kalabalık ziyafet sofraları, değişik orman tablolarıyla sahneye konulması en güç Shakespeare'lerden biridir. On yedi yıl önce Muhsin Ertuğrulun imdadına yetişmiş olan döner sahneden de mahrum olan Komedi Bölümünde böyle bir dramı sahneye koymak daha da güç bir iştir. Ama Tunç Yalman işi sadelikle halletmesini bilmiştir. Dekor gibi, oyundan da -hattâ metinden de- âzami iktisadı yapmış. Bu sayede seyirci, gözleri ve kulakları yorulmadan, "Timon"un "öz'ünü görüyor ve dinliyor. O aşırılıklarla dolu dram için bu kadarı da bir kazanç sayılmalıdır.

Bellibaşlı rollerden Timon'da -Şehir Tiyatrosuna girişi müessese için bir kazanç olan- Agâh Hün, sade bir kompozisyonla muvaffak oluyor. Lüzumsuz duygululuklara da kendini kaptırmıyor. Sadık Kâhya Flavius'ta Müfit Kiper çok inandırıcı ve sevimli bir tip çiziyor. Yazık ki Apemantus gibi altın bir rol Selâhattin Mogolun elinde bakır oluvermiş. Bu rolde İbrahim Delideniz gibi bir sanatçı nasıl aranıyor! İzin almadan üç günlüğüne Ankaraya gittiği için yirmi yıllık emeği bir anda hiçe indirilen, ve Şehir Tiyatrosundan kapı dışarı edilen İbrahim Delideniz! Şehir Tiyatrosunun kaç defa yüzünü güldürmüş, kaç piyeste müessesenin en iyi komedyenlerinden biri olduğunu isbat etmiş olan bir sanatçı. Şimdi gelin de Şehir Tiyatrosunda sanatçının hâlâ sıra memurlarından farklı bir muameleye lâyık görüldüğüne inanın!...

Yedi yıl sonra...

Haldun Dormen yalnız kendi tiyatrosuna değil, Türk tiyatrosuna da büyük bir hizmette bulundu. Yedi yıldanberi sahneden çekilmiş, âdeta unutulmuş olan Canide Sonkuyu kadrosuna aldı ve bu mevsim başı onu İstanbullulara yepyeni bir çehre ile tanıttı.

Canide Sonku bir zamanlar sahnemizin parlak bir yıldızı idi. Shakespeare'in Juliet'inde parlayan bu yıldız, yıllar yılı Şehir Tiyatrosu sahnesini "Hamlet'in Ophelia'sı, "Cyrano"nun Roxane'ı, "Ruy Blas"ın Kraliçesi, "Düşman"m Kadım ve daha nice piyeslerin kadın kahramanı olarak aydınlatmıştır. Sonra sahneden çekildi, kendini film çalışmalarına verdi, "Yavru Kartal"ı oynadıktan sonra da Ur daha sahneye adım atmadı.

Halbuki henüz olgunluk çağına ermiş olan Cahide Sonkudan sahnemiz en güzel, en şuurlu yaratışlarını bundan sonra bekliyordu. Haldun Dormenin teşebbüsü, o beklenen şeyi, gecikerek de olsa, gerçekleştirmek fırsatını yaratmıştır. Bunu şimdi Küçük Sahnede oynanmakta olan Clifford Odets'in "Taşralı Kız"ını, o buruk piyesi seyreden İstanbullular çok iyi biliyorlar.

"Taşralı Kız", alkolün en verimli çağda unutulmıya mahkûm ettiği kudretti bir sahne sanatçısının ve ona hayatını bağlamış olan güzel ve vefalı bir kadının dramıdır. Bir zamanların ünlü aktörü Frank Elgin, kendisini tekrar sahneye, başarıya ve şöhrete ulaştırmak isteyen genç, dinamik rejisör Bernie Dood'un sayesinde değil, karısının sabırlı ve şefkatti mücadelesi sayesinde bükük belini doğrultabilecektir.

"Sahnedeki oyun

Haldun Dormen, "Taşralı Kız"da bütün piyesin yükünü taşıyan bellibaşlı iki rol için bundan daha güzel, daha da isabetli Ur sahne çifti bulamazdı. Cahit Irgat, alkolün pençesine düşmüş Frank Elgini büyük bir gerçeklikle, nüanslarına varmaya kadar iyi düşünülmüş ve gerçekleştirilmiş bir kompozisyonla, alkolizmin bütün psikolojisiyle "yaşıyor". Karşısında Cahide Sonku, kocası ile kendisi ve tiyatro çevresi arasındaki o sessiz ve çetin savaşı, zeki olduğu kadar duygulu, duygulu olduğu"kadar da iradeli bir oyunla yürütüyor ve sonunda zaferi kazanıyor.

Genç, ateşli rejisörü Erol Keskin, gıpta edilecek bir canlılık ve hakimiyetle canlandırıyor. Ne yazık ki son sahnelerde, o iradeli, hâlâ da genç ve güzel kadına aşık olduğu zaman bu ölçüyü kaybediyor ve... bir, iki yanlış ton -en kritik andaseyirciyi güldürüveriyor.

"Taşralı Kız", Cahit Irgatla Cahide Sonkunun, belki biraz ağır, biraz fazla "dram" yüklü ama böyle bir eserce yadırganmıyan oyunlarıyla zevkle seyredilmekte ve İstanbul seyircisi yeniden kazandığı Cahide Sonkuyu büyük sanatçılardan esirgemediği candan alkışlarla her gün selâmlamaktadır.

S İ N E M A

Filmler

Haydutun haydutluğu

Hollywood sinemasına has bir tür olan western - kovboy filmleri, yalnız çevrildiği ülkede değil, dünyanın bütün ülkelerinde seyircinin geniş ilgisini toplamakta ve bu yüzden de sürekli olarak kendisine alıcı bulabilmektedir. Çokluk, kolay bir tür bilinen western'lerin, büyük ustalar elinde, gerçekten sağlam yapılı filmler haline geldiği de bir gerçektir. Eski kuşaktan başta John Ford, sonra sırasıyla William Wellman, Delmer Daves, orta kuşaktan ise yalnızca bir Anthony Mann, işin üstesinden gelmesini bilen rejisörler sayılır. Yeni kuşak sinemacıları arasında da western'leri deneyenler elbette yok değildir ama, bu genç denemecilerden hiç biri değil bir John Ford, Anthony Mann, bir Andre De Toth âyarına bile henüz ulaşmış değildir. İçlerinde ümit verici filmler çıkaranlar, arada bir yalaza parlaması gösterenler, yaygınlığım göz önüne getirerek şekilciliği ve öz denemelerini western'lerde arayanlar da vartır. Western seyircisi, her şeyden önce rahat seyircidir ve bu nokta unutulmazsa, Hollywood'lu genç sinemacılar için western filmleri bir çeşit yaz - boz tahtası rahatlığına kolaylıkla erişir,

Hollywood'un yenilerinden Arthur Penn de "The Left Handed Gun - Solak Silâhşör" de böylesi bir denemeye girişmektedir. Yalnız bu denemenin en önemli yanı bir western filmi çerçevesinde seyirciye normale çok yaklaşık -kelime deyimiyle "alelâde" insanı verebilme çabasıdır. Arthur Penn, bunu başardıktan başka ayrıca alışılmış ve kabullenmiş "western mythe"ni de bir çırpıda yıkıverme yolundadır. Filmi "The Left Handed Gun - Solak Silâhşör", yıllanmış ve mythe olmuş bir western kahramanım, Billy the Kid adıyla anılan haydut William Bonney'in biyoğrafyasını ele almaktadır. Haydut William Bonney'in hayat hikayesi daha önce çeşitli rejisörler ve çeşitli oyuncular tarafından defalarca denenmiş ve sakız haline getirilmiştir. Ama hepsinde de birleşik yan, Bonney'in "kahraman kovboy" luğudur ve Bonney, her senaryocu ile her rejisörün elinde kırkbin çeşit kılığa girip çıkmakta, bir türlü gerçek kişiliğini bulamamaktadır. Gerçi her filminde tabancasını mutlaka sol eliyle kullanmaktadır ama, bu solaklık ne filmi, ne Bonney'yi ve ne de senaryocu ile rejisörü mutlak bir, kurtuluşa götürmektedir.

Yeni Bonney ve Arthur Penn

Son William Bonney filmi "The Left Handed Gun - Solak Süahşör"de rejisör Arthur Penn, kahramanına daha değişik bir açıdan bakmaktadır. Penn'in filminde Bonney, herşeyden önce kitapların ve resimli romanların bugüne kadar sürüp getirdiği ünlü Billy the Kid değildir. Yâni, kahramanlık, daha doğrusu zorlamalarla yaratılma bir Billy the Kid yerine, gerçeklere uygun, davranışları yaşamasına, yaşaması davranışlarına eşit bir Billy the Kid'dir. Önceki zorlama Billy the Kid'ler, yazarların ve ressamların elinde yan Tanrı katına çıkarılmış olağanüstü bir insandır. Herşeyi, değişik"ve üstün insan yaratmacılığına uygundur. Gerçi başından bir kaza geçmiş, eli kana bulanmıştır ama, bunda Billy the Kid suçlu değildir. Onu bu çeşit kan dökmeye iten, olaylardır. Billy the Kid atına atladığı ve tabancasını çektiğizaman, kötü insanların elinde acı çeken iyi insanlara yardıma koşmak amacını gütmektedir. Billy the Kid, yoksulların ve iyilerin dostu, kötülerin amansız düşmanıdır. Günümüze kadar çevrilen öbür Billy the Kid filmlerinde bu, böyle gösterilmiştir.

Filmlerin, kısalı uzunlu roman ve hikâyelerin, resimli romanların Billy the Kid'i seyirci ve okur karşısına böyle çıkarılmıştır.

Arthur Penn'in senaryocusu Leslie Stevens'dir. Baş oyuncusu da Paul Newman. Üçlü bir ortak çalışmay-

Rubert Taylor, "Bil'y the Kid"nin kahramanında,

la ortaya çıkan "The Left Handed Gun-Solak Silâhşör"Ün Billy the Kid'i hain, kan dökücü ve kötü bir insandır. Annesine, sulanan bir sarhoşu onbir yaşında iken tabancayla vurup öldürmüştür. Yeni bir ülkeye ve yeni insanlar arasına gelip karıştığında kişiliği hakkında hiç birsey bilinmemektedir. Çevrenin davranışları ve Bonney'in çevreyle olan münasebetleri giderek geliştikçe, Bonney kişiliği de kendini belli etmeye başlamaktadır.Aç, susuz ve atsız karsısına çıktığı sürü sahihi İngilize garip bir yakınlık duymaktadır. İngiliz ona okuma yazma öğretmeye kalkar. İş verir, yanına alır. Kısaca Bonney'e onun şimdiye kadar pek karşılaşmadığı insanca bir yoldan davranır. Bonney, alışılmışın dışındaki bu davranışa büyük bir yakınlık duyar. Kötüler İngilizi pusuya düşürüp öldürdükleri zaman da Bonney'in onlardan mutlaka öc almak istemesi, işi kan akıtmaya kadar vardırması, bu yakınlığa karşı bir çeşit minnet borcunu ödeme duygusundan ileri gelmektedir. Gerçekte de bu borcunu öder. Dostu İngilizi öldüren dört kötü adamı da birbiri arkasına öldürür. Fakat Bonney, nam-ı diğer Billy the Kid, bu cinayetlerini işlerken yalnız değildir, iki suç ortağını da yanında gezdirmektedir. Penn, kötü olarak kabullenip seyirciyi de kötü olarak kabullenmeye zorladığı kahramanının karşısına çıkardığı iki suç ortağının Benney'in itmesiyle kötü olduklarım bilhassa belirtmektedir.

"The Left Handed Gun-Solak Silâhşör'ün hayduta haydutca davranışının ötesinde ilgi çeken bir başka yanı da, genç kuşak oyuncularından Paul Newman'ın göz dolduran oyunudur. Newman, yurdumuzda şimdiye kadar gösterilen filmlerinde kesin bir yargıya varılabilir bir oyun verememiştir. "The Left Handed Gun-Solak Silâhşör"ün Billy the Kid'inde rejisörü Arthur Penn, kahramanın yorumlamasında büyük yardımcı olmaktadır. Oyun bakımından biraz -biraz değil, çok- Marlon Brando okulu oyuna yaklaşıp uzaklaşmakta ve fizik yapısının Brando benzerliği daha başlangıçta Newman'ın aleyhinde olmaktaysa da, genç oyuncu ölçülü ve usta işi bir oyun çıkararak filmin yapıcı yönünü bütün gücüyle desteklemektedir.

"Kordura Kahramanları"

A. A. Ç. A. K. -Amerikan Aleyhtarı çalışmaları Araştırma Komisyonu- ile bir zamanlar başı derde girenler arasında yer alan, orta kuşaktan rejisör Robert Rossen, yeni filmi "They Came to Cordura-Kordura Kahramanlan"nda, meselâ bur "All the King's Men-Saltanat Hırsı"nda olduğu kadar başarı gösterememektedir ama, yine de eski günlerden kalma bir Robert Rossen'likle tek hatlı konunun rahat seyredilmesine büyük çaba harcamaktadır. "They Came to Cordura-Kordura Kahramanları", romancı Blendon Swarthout'un aynı adlı romanından sinemaya aktarılmıştır. Yazar, bağımsızlık savaşındaki iç çekişmelerinin dışında bir de sınır boyu olayları ve başka bir takım siyasal etkilerle A. B. D. ile de çatışan Meksikalılara karşı gönderilen bir süvari birliğinin köprübaşı kişilerinin serüvenlerini anlatmaktadır. Ortak serüven, bir madalya subayı ile, yapma kahramanlarının başından geçenlerin hikâyesidir. Madalya subayı -Gary Cooper-, savaşa katılmış yapma kahramanlarından bir grubu, sağ ve salim Cordura şehrine götürmekle görevlendirilir. Bu kişiler, gözlerini budaktan esirgemiyen, canlarını dişlerine takip olağanüstü bir güçle savaşmış kişilerdir. Uzun bir Cordura yolculuğuna çıkarlar ken yanlarına bir de kadın -Rita Hayworth- katılır. Swarthout ile Robert Rossen'in "They Came to Cordura -Kordura- Kahramanlan"nda ana hikâye, budur. Film, yedi erkek ve bir kadından kurulu bir küçük topluluğun yolculuğunu anlatmaktadır. Hikâyede, iniş ve çıkışlar çok azdır. Ana olayı besleyen küçük olaylar dizisi yerine, kişilerin birbirlerine karşı olan bağlarından doğma olaylar ve bu olayların doğurduğu çeşitli patlamalar, asıl hikâyeyi bütünlemektedir.

Robert Rossen, önce kişilerini, büyük ayrıntılara girmeden tanıtmaktadır. Daha sonraki uzun yolculuk boyunca, kişiler ağır ağır işlenecek ve gerçek yüzleriyle ortaya çıkacaklardır. Giderek, gözünü budaktan sakınmayan bu kahraman kişilerin, gerçekte sözde ve yapma birer kahraman oldukları anlaşılacaktır. Madalya subayı Torn, ilk darbeyi baba dostu albaydan yer. Albay, kendi halinde bir levazım subayı olan Torn'u madalya subaylığına getirmiştir. Madalya subayının işi, savaş alanlarını dolaşmak ve yararlık gösterenleri tesbit etmektir.

Cordura yolculuğu, kahramanlarla kahraman yaratıcısını karşı karşıya getirmektedir. Kahramanlar, gerçekte her türlü davranışlarıyla "alelâde" birer insandırlar. Kahramanlıkları zorlamadır, yapmadır. Yaptıklarım korkuya, korkmalarına borçludurlar. Korkunun kahramanlarıdırlar. Madalya subayı bu gerçeğe birdenbire varmamaktadır. Rossen onu bu gerçeğe yavaş yavaş götürmektedir. Araya bir kadının da katılması, kahramanların kahramanlık, biçimlerini büsbütün açıklamaktadır. Yıpranmamış olan ve başkalarının gözündeki tozpembe gözlüklerle değişik birer kahraman kişiliğine bürünen bu insanlar, sonra sonra yoksullaşmakta, yıpranmakta, kahraman olmaktan çıkmakta ve bütün kötü yanlarını dökmektedirler. Disiplin yok olmakta, yanlarındaki tek kadına karşı onmaz bir tutkuya kapılmaktadırlar. Giderek işi, kendilerine madalya verdirecek ve olağanüstü insan seviyesine çıkaracak olan subay Torn'u' öldürmeye kadar vardırmaktadırlar. Ama burada Robert Rossen, Hollywood'un mutlu son geleneğine uygun olarak romana sırt çevirmekte ve Swarthaut'un başlangıçtan beri getirdiği gerçek sonu değiştirmektedir. Grup, madalya subayım öldürmekte, hep birlikte düşe kalka Cordura'ya, yani kuruluşa ulaşmaktadırlar.

Robert Rossen küçük gibi görünen, aslında büyük bir anlam taşıyan öldürme olayım yok edip işi tatlıya bağlamakla film süresinde sürüp getirdiği güçlü anlatımını da, söylemek istediği yarım yamalak şeylerini de bir kalemde yıkıp geçmektedir. Swarthout'un yapmak istediği de birlikte yıkılmaktadır. Rossen, binbaşı Torn'un durumuna, onun kahraman yaratmacılığındaki gülünçlüğüne düşmektedir. "They Came to Cordura -Kordura Kahramanları", Gary Cooper ve Rita Hayworth'un göstermelik kişiliklerinin dışında Van Heflin, Richard Conte, Dick York'un iyi oyunlarıyla-ve tabii çok iyi konusuyla- ayakta durabilen iyi bir film olabilirdi, ama ne yazık ki olmamıştır.

KÖYDE
ŞEHiRDE
HERYERDE HERZAMAN
ZiRAAT
1863
BANKASI